

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ
І ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО І ФІНАНСОВОГО ПРАВА

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ**

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу
кваліфікація магістратури
Галузь знань 28 «Публічне управління та
управління»
спеціальність 281 «Публічне управління та
управління»
Безверський Руслан Васильович

Науковий керівник: завідувач кафедри
адміністративного і фінансового права, д.ю.н.,
професор Біла-Тіунова Любов Романівна

Рецензент: доцент адміністративного
фінансового права, к.ю.н., доцент Закаленко
Олена Василівна

Одеса – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	7
1.1. Теоретичний аналіз поняття та сутності публічного управління у контексті національної безпеки України	7
1.2. Національна безпека як об'єкт публічного управління.....	22
1.3. Правові засади реалізації публічного управління у сфері національної безпеки України	31
 РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	43
2.1. Система суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки держави.....	43
2.2. Характеристика механізму публічного управління у сфері національної безпеки України.....	58
 РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО ХАРАКТЕРУ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	71
 ВИСНОВКИ.....	80
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Публічне управління у сфері національної безпеки України є надзвичайно важливою складовою функціонування держави, що забезпечує її суверенітет, територіальну цілісність та стабільний розвиток. Актуальність цього магістерського дослідження зумовлена сучасними викликами та загрозами, зокрема військовою агресією, гібридними формами війни, інформаційними атаками, кіберзагрозами, а також необхідністю ефективного реагування на внутрішні ризики, такі як корупція, економічна нестабільність та кризи в управлінській системі.

Поточний стан національної безпеки України вимагає всебічного аналізу ефективності управлінських рішень, структур і механізмів, які використовуються для протидії сучасним загрозам. Зважаючи на реалії російсько-української війни, стає очевидним, що наявна система управління потребує не лише вдосконалення, але й трансформації відповідно до нових стандартів і вимог.

З огляду на євроінтеграційні прагнення України, це питання набуває додаткової ваги, оскільки впровадження міжнародних стандартів у систему національної безпеки є ключовою умовою для досягнення єдності з європейською безпековою спільнотою.

Актуальність цієї теми також підкреслюється необхідністю адаптації публічного управління до сучасних технологічних реалій, зокрема до швидкого розвитку інформаційних технологій і потреби ефективного використання цифрових інструментів у сфері безпеки.

Питання національної безпеки та оборони знайшли відображення в роботах провідних науковців, серед яких варто виділити В. Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, О.І. Безпалову, Ю.П. Битяка, Л.Р. Білу-Тіунову, І.П. Голосніченка, О.М. Гончаренка, Р.А. Калюжного, С.В. Ківалова, Т.О. Коломoeць, А.Т. Комзюка, В.І. Курила, В.А. Ліпкана, А.М. Мурашка, В.В. Мушенка, О.В. Нестеренка, Т.В. Підлісну, Т.О. Подковенка, А.В. Рубана, В.В. Шульгіна та інших.

Попри значний внесок науковців, продовження досліджень у цій сфері залишається актуальним з кількох причин. По-перше, швидкі зміни у глобальному безпековому середовищі та технологічний прогрес потребують адаптації існуючих підходів до публічного управління. По-друге, воєнні дії на території України висвітлили низку недоліків у системі управління, зокрема, недостатню координацію між органами державної влади та обмеженість фінансових ресурсів. За таких умов, важливого значення набуває теоретичне осмислення діяльності з публічного управління у сфері національної безпеки України.

Метою магістерської роботи є дослідження публічного управління в сфері національної безпеки України.

Для досягнення поставленої мети, були поставлені такі **завдання**:

- 1) дослідити поняття та сутність публічного управління у контексті національної безпеки України;
- 2) дослідити національну безпеку як об'єкт публічного управління;
- 3) дослідити правові засади реалізації публічного управління у сфері національної безпеки України;
- 4) охарактеризувати суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки держави;
- 5) охарактеризувати механізми публічного управління у сфері національної безпеки України;
- 6) дослідити проблеми зовнішнього та внутрішнього характеру в системі публічного управління національною безпекою України та можливі шляхи їх подолання.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є суспільні відносини у сфері національної безпеки України.

Предметом дослідження магістерської роботи є система публічного управління у сфері національної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічна база дослідження включає як загальнонаукові, так і спеціалізовані методи. Так, діалектичний метод

використовувався для аналізу основних теоретичних положень. Аналітичний підхід сприяв узагальненню наукових точок зору щодо визначення ключових термінів. Формально-логічний метод було залучено для дослідження норм чинного законодавства. Системний підхід забезпечив структурованість і логічну послідовність викладення матеріалу.

Структура магістерської роботи сформована відповідно до визначених завдань і включає три розділи, які поділяються на шість підрозділів, а також містить висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичний аналіз поняття та сутності публічного управління у контексті національної безпеки України

Дослідження публічного управління у сфері національної безпеки потребує ґрунтовного аналізу сутності публічного управління як теоретичної категорії. Наукове осмислення цього явища стало предметом численних досліджень, завдяки чому поняття «публічне управління» отримало детальне висвітлення у працях багатьох науковців. Вагомий внесок у розроблення теоретичних основ цієї категорії зробили такі українські вчені, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, В.Я. Малиновський, Н.Р. Нижник, О.Ф. Скакун. У контексті сучасних викликів до питання публічного управління зверталися також А.М. Волощук, Н.С. Панова, І.П. Яковлєв та інші. Водночас, незважаючи на широку увагу до проблеми, у науковій спільноті відсутній єдиний підхід до розуміння сутності поняття «публічне управління» [1; 2; 3; 4; 5].

З'ясування сутності публічного управління у сфері національної безпеки передбачає розгляд його як важливої складової публічно-владної діяльності, через яку реалізується безпекова політика держави. Отже, особливого значення набуває аналіз основних теоретико-методологічних підходів до визначення поняття «публічне управління».

Публічне управління розуміється як галузь знань, яка досліджує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямовану на реалізацію державної політики та забезпечення інтересів суспільства. Це є ключовим елементом функціонування держави, оскільки забезпечує ефективне управління суспільними процесами. У цьому контексті публічне управління охоплює як теоретичні основи, так і практичні методи управління суспільними справами. Воно включає вивчення структури,

функцій, процесів і методів діяльності як державних органів, так і інших суб'єктів управління [6, с. 23].

Єдиного загальновизнаного визначення публічного управління не існує, що обумовлює множинність підходів до його тлумачення. Так, вчений В. Гудвін запропонував розглядати публічне управління як «техніку виконання законів», наголошуючи на його практичному характері [7, с. 33]. Ллойд Гаррісон описував публічне управління як «сукупність політичних, адміністративних і правових принципів та методів, які застосовуються у діяльності державних органів» [8].

Український вчений В.В. Копійка визначає публічне управління як «сукупність організаційно-правових, управлінських і технологічних методів, застосовуваних у сфері державного управління, місцевого самоврядування та інших форм організації суспільства» [9, с. 221].

На основі аналізу різних підходів можна зробити висновок, що публічне управління є сферою знань і діяльності, спрямованою на управління суспільними справами за допомогою політичних, адміністративних та правових методів.

Таким чином, поняття «публічне управління» слід розглядати як цілеспрямовану діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, спрямовану на реалізацію державної політики та забезпечення інтересів суспільства.

У широкому сенсі публічне управління можна трактувати як сукупність методів, інструментів і процедур, що використовуються державними органами та органами місцевого самоврядування для досягнення визначених цілей. У більш вузькому розумінні воно охоплює діяльність, спрямовану на надання адміністративних послуг населенню [10].

Найбільш поширеним підходом до визначення публічного управління є його розгляд як діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, що має на меті реалізацію державної політики та забезпечення суспільних інтересів. Цей підхід акцентує увагу на ключовій

ролі публічного управління у забезпеченні стабільного функціонування держави та суспільства. Водночас він відображає основні завдання цієї діяльності, серед яких варто виділити: реалізацію державної політики, захист суспільних інтересів і раціональне використання державних ресурсів.

Сутність публічного управління стає більш очевидною при його співставленні з категорією «державне управління». Обидва терміни часто використовуються як синоніми, що є певною методологічною помилкою. Хоча поняття «публічне управління» та «державне управління» мають багато спільного, між ними існують і важливі відмінності.

В адміністративно-правовій науці публічне управління визначається як підзаконна, юридично-владна діяльність органів публічної адміністрації. Воно спрямоване на реалізацію нормативно-правових актів, виконання завдань і функцій держави, а також здійснення організуючого впливу на різні суспільні відносини. Це визначення може бути застосоване і до публічного управління, і до державного управління, хоча ці терміни не є ідентичними [11].

Разом із тим, поняття «публічне управління» та «державне управління» мають свої унікальні ознаки. Їхній розподіл обумовлений розвитком наукового понятійно-категоріального апарату, що прагне відобразити нові аспекти реальності у процесі пізнання. Водночас заміна одного терміна іншим не змінює сутності самого явища, яке вони характеризують. Це вказує на потребу більш детального вивчення цих категорій задля коректного їх використання у наукових дослідженнях та практичній діяльності.

Поняття «публічне управління» та «державне управління» залишаються предметом активних наукових дискусій. Одні дослідники вважають ці поняття синонімами, інші ж наголошують на їхній суттєвій відмінності.

Прихильники синонімічного підходу зазначають, що обидві категорії описують однакову діяльність, спрямовану на реалізацію державної політики. Водночас вони підкреслюють, що термін «публічне управління» є

сучаснішим і більш відповідним міжнародним стандартам. Натомість представники іншого підходу трактують «публічне управління» як ширше поняття, що охоплює всі форми управління суспільними справами, включно з діяльністю органів місцевого самоврядування. «Державне управління» у цьому контексті сприймається як вужче поняття, яке стосується виключно діяльності суб'єктів державної влади [10].

Зазначені відмінності у розумінні категорій значною мірою обумовлені суб'єктивним баченням окремих науковців. Це обґрунтовується відсутністю чіткого правового визначення в законодавстві України. Унаслідок цього вчені мають можливість інтерпретувати зміст зазначених термінів у межах власних теоретичних концепцій.

Водночас зміст категорій зазнає змін під впливом якісних трансформацій у сфері владно-розпорядчого впливу та законодавчої практики. Наприклад, процес децентралізації в Україні, що супроводжується посиленням ролі місцевого самоврядування, актуалізує питання про розмежування понять «публічне управління» та «державне управління».

Сучасне публічне управління характеризується якісно новими підходами до взаємодії між публічною адміністрацією та суспільством. Це проявляється у розширенні кола суб'єктів управління, серед яких поряд із державними органами зростає роль громадських організацій, приватного сектору та органів місцевого самоврядування.

Вивчення оновленої сутності публічного управління вимагає аналізу причин перегляду категоріального апарату вітчизняної публічно-правової науки. Історично термін «публічне управління» (англ. «public administration») тривалий час перекладався як «державне управління». Проте такий переклад не враховував розширення суб'єктного складу публічного управління [12].

Внаслідок прямого запозичення західної правової доктрини у вітчизняній адміністративно-правовій науці публічне управління початково трактувалося як синонім державного управління, здійснюваного органами державної влади. Однак цей підхід не відповідає сучасним реаліям, оскільки

публічне управління охоплює також діяльність органів місцевого самоврядування, громадських організацій та приватних суб'єктів.

Отже, сучасне публічне управління є значно ширшим поняттям порівняно з державним управлінням. Воно характеризується зростанням кількості суб'єктів, зміною характеру їхньої взаємодії та появою нових функцій. Для коректного дослідження цієї категорії важливим є аналіз її трактування у західній правовій доктрині, що дасть змогу сформувати повноцінне розуміння її сутності.

Публічне управління у сфері національної безпеки, за оцінкою багатьох науковців, є специфічною формою та водночас невід'ємною складовою публічного управління. Ця діяльність охоплює ключові аспекти життєдіяльності суспільства й держави, зокрема соціальну, економічну, гуманітарну та політичну сфери [13, с. 315].

Зазначене управління передбачає цілеспрямовану діяльність суб'єктів, які відповідають за забезпечення національної безпеки. У межах чинного законодавства вони використовують наявні ресурси держави – дипломатичні, економічні, воєнні, інтелектуальні тощо, - для формування й реалізації владних, контролюючих, регулятивних, координуючих і нормативних управлінських впливів на об'єкти національної безпеки. Основна мета цих впливів полягає у прогнозуванні, своєчасному виявленні, запобіганні та нейтралізації загроз, які можуть перешкоджати сталому розвитку особистості, суспільства та держави, зокрема їх життєвим інтересам [14, с. 87].

Вбачається, що система публічного управління у сфері національної безпеки є складовою частиною загальної системи публічного управління. Її особливість полягає в інтегрованості в «загальну» систему, що зумовлює взаємодію з усіма сферами життєдіяльності суспільства. Національні інтереси та потенційні загрози їх реалізації є присутніми у всіх аспектах суспільного й державного розвитку [15, с. 238].

Відповідно, управлінські рішення суб'єктів публічного управління, націлені на впровадження національних інтересів, істотно впливають на зміст, ефективність і результативність всіх видів публічного управління. З огляду на це, такі рішення мають стратегічний характер, а іноді є визначальними для майбутнього країни.

Вважається, що публічне управління у сфері національної безпеки характеризується закономірностями й особливостями міжгалузевої та функціональної управлінської діяльності. Її зміст і спрямованість визначаються формою державного устрою, політичною системою та державною політикою у сфері національної безпеки [16, с. 7].

Нерозривний зв'язок між публічним управлінням і державною політикою у сфері національної безпеки пояснюється єдиною метою: створенням та підтримкою належного рівня захищеності національних інтересів. Це є основою для сталого розвитку особистості, суспільства та держави, нейтралізації загроз, які можуть послабити роль держави як суб'єкта міжнародних відносин, а також забезпечення її здатності реалізувати національні інтереси у міжнародних відносинах.

Вибір методів, які застосовуються суб'єктами публічного управління у сфері національної безпеки, визначається потребою оперативного та адекватного реагування на характер і масштаби загроз державним інтересам. Це також залежить від наявних або потенційних ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єктів управління, зокрема організаційних, економічних, адміністративних та інших засобів [17, с. 46-47].

Публічне управління у сфері національної безпеки слід розглядати як безперервний процес взаємодії між суб'єктами та об'єктами управління, у межах якого реалізуються управлінські функції, спрямовані на забезпечення національних інтересів. Його особливості обумовлені специфічністю функцій та завдань:

- 1) специфіка функцій. Управлінські впливи у цій сфері передусім спрямовані на своєчасне прогнозування, виявлення, попередження та

нейтралізацію загроз національним інтересам. Для досягнення цієї мети залучаються спеціалізовані сили та засоби, що формуються виключно для цих цілей;

2) універсальність інтересів. Управлінські функції публічного управління в цій сфері охоплюють інтереси як окремих осіб, так і суспільних груп, суспільства загалом, держави, а також інших країн. Проте ці інтереси не завжди збігаються, що породжує необхідність пошуку балансу між ними. Такий баланс є першочерговою управлінською задачею, на розв'язання якої спрямовуються основні зусилля суб'єктів публічного управління у процесі їхньої діяльності [18, с. 184];

3) стратегічна спрямованість. Управлінська діяльність у сфері національної безпеки в кінцевому підсумку спрямована на збереження, захист і примноження накопичених матеріальних і духовних цінностей. Ці зусилля створюють умови для реалізації національних інтересів у різних сферах суспільного та державного життя.

Таким чином, специфічні риси публічного управління у сфері національної безпеки зумовлюють необхідність постійного вдосконалення підходів до його реалізації з урахуванням динаміки загроз та можливостей, доступних для їх нейтралізації.

Характерною рисою публічного управління у сфері національної безпеки є те, що його функції об'єктивно інтегровані у всі сфери життєдіяльності держави та суспільства [19, с. 30]. У сучасній юридичній літературі виділяються два основні підходи до визначення меж управлінського впливу публічного управління в цій сфері – «широкий» і «вузький».

«Широкий» підхід зазвичай характерний для держав з тоталітарною системою управління. Сутність полягає у розширенні сфери публічного управління до охоплення практично всіх аспектів державного управління, незалежно від об'єктивної суспільної потреби. У такій моделі публічне управління у сфері національної безпеки фактично зливається із загальним

державним управлінням. Будь-яка діяльність чиновників у межах виконання службових обов'язків розглядається як сприяння національній безпеці, тоді як їхні помилки або бездіяльність трактуються як загроза. Подібний підхід можна вважати доцільним у виняткових ситуаціях, таких як війна чи надзвичайний стан [20, с. 10].

«Вузький» підхід натомість обмежує сферу публічного управління у галузі національної безпеки лише тими функціями, які безпосередньо пов'язані із забезпеченням реалізації життєво важливих національних інтересів. Він спрямований на створення умов або розширення можливостей для захисту цих інтересів. Такий підхід дозволяє зосередити зусилля держави на пріоритетних завданнях та уникнути надмірної бюрократизації процесів [21, с. 5-6].

Розподіл функцій публічного управління у сфері національної безпеки знайшов своє відображення у нормативно-правових актах України. Зокрема, основні положення містяться у Конституції України, а також у законах «Про Раду національної безпеки і оборони України» та «Про національну безпеку України», а також у низці інших законодавчих актів.

Таким чином, межі та специфіка функцій публічного управління у сфері національної безпеки залежать від концептуального підходу, що використовується. Обрання одного з них має важливе значення для ефективного функціонування системи національної безпеки та забезпечення захисту життєво важливих інтересів держави й суспільства.

Отже, слід визнати, що як у процесі дослідження питань публічного управління в сфері національної безпеки, так і при визначенні меж державно-управлінського впливу, спрямованого на реалізацію ключових національних інтересів за умов стабільного функціонування суспільства й держави, доцільнішим є другий, функціонально-спеціалізований підхід. Вважається, цей підхід орієнтований на досягнення конкретного результату, необхідного для забезпечення національної безпеки, та уникає зайвого зосередження уваги керівництва на другорядних проблемах і завданнях, що виникають у

практиці державного управління. Саме застосування такого «вузького», функціонально-спеціалізованого підходу дає змогу окреслити сферу управлінського впливу публічного управління в національній безпеці, обмежуючи її лише функціями та завданнями, які безпосередньо спрямовані на створення належних умов або розширення можливостей для реалізації визначених національних інтересів.

Також слід зазначити, у сфері публічного управління національною безпекою суб'єктами цього управління виступають відповідні органи державної влади. Вони здійснюють оцінку рівня загроз національним інтересам, розробляють комплекс заходів та приймають державні управлінські рішення щодо необхідних дій. Такі рішення визначають правові підстави для виникнення, зміни або припинення управлінських відносин [22, с. 73]. Таким чином, владні відносини, які виникають у процесі публічного управління в сфері національної безпеки, базуються на використанні комплексу спеціальних засобів і методів, що покликані забезпечити прийняття суспільством визначених цінностей.

Суб'єкти публічного управління у сфері національної безпеки, базуючись на результатах моніторингу, мають здійснювати аналіз загроз державним інтересам та розробляти систему управлінських рішень, пропорційних цим загрозам. У цьому контексті можна погодитися з дослідниками, які розглядають публічне управління у сфері національної безпеки як процес управління ризиками, що охоплює прогнозування, виявлення та протидію загрозам [23, с. 7]. Реалізація такого процесу проявляється у виконанні практичних завдань, спрямованих на підтримання національної безпеки на належному рівні або на її подальше вдосконалення із залученням відповідних ресурсів, зокрема сектору безпеки.

Публічне управління у сфері державної безпеки розглядається як один із ключових видів суспільної діяльності, що визнаний окремою галуззю науки у багатьох країнах, включно з Україною [24, с. 38; 25, с. 17]. Наукові дослідження цієї галузі включають теоретичні та прикладні аспекти

формування і розвитку публічного управління, спрямовані на вивчення закономірностей, принципів, тенденцій і системних характеристик управлінської діяльності. Особливу увагу приділено питанням організації, розробки, ухвалення та впровадження управлінських рішень. Кваліфікація публічного управління у сфері національної безпеки як окремого виду діяльності та специфічної галузі науки свідчить про нагальну потребу в ефективному вирішенні завдань державного управління, що сприятиме сталому та безпечному розвитку суспільства завдяки інтеграції теоретичних знань і практичних підходів [26, с. 7].

Загальновідомо, що державне управління може здійснюватися у двох режимах: за нормальних умов або в умовах надзвичайних ситуацій. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти природу проблемних ситуацій, які виникають через розбіжність між поточним і бажаним станом об'єкта управління. Це вимагає зміни цілей розвитку та параметрів об'єкта. Проблемні ситуації виникають тоді, коли встановлюються нові цілі розвитку або відбуваються події, що провокують кризові явища [27, с. 101–102]. У другому випадку виникає необхідність управління в надзвичайних умовах.

У першому сценарії проблемна управлінська ситуація пов'язана з вирішенням завдання, яке полягає у досягненні більш бажаного стану об'єкта. Іншими словами, це означає цілеспрямовану зміну межі майбутнього стану об'єкта управління в напрямку його покращення. Управління у такій ситуації здійснюється на основі відхилень, спричинених зовнішніми чи внутрішніми чинниками, які створюють розбіжність між фактичними параметрами функціонування об'єкта та цілями управління.

У другому сценарії основною проблемою є запобігання втратам вже досягнутого. Це відбувається за умов, коли існує загроза погіршення поточного стану об'єкта. Управління у такій ситуації базується на реагуванні на збурення, які можуть призвести до відхилення від нормального функціонування системи внаслідок дії зовнішніх чи внутрішніх факторів [28, с. 35].

Застосовуючи зазначене до публічного управління у сфері національної безпеки, можна стверджувати, що у першому випадку управління концентрується на досягненні національних інтересів, які усвідомлюються суспільством і політичною елітою як стратегічно важливі потреби. У другому випадку зусилля публічного управління спрямовуються на захист цих інтересів від загроз, що виникають в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

Очевидно, що ефективність державно-управлінських рішень є ключовою для прогресивного розвитку суспільства, безпеки держави та її інтеграції до спільноти розвинених країн. Проте в Україні спостерігається недостатність системності та обґрунтованості таких рішень, що вже призвело до значних втрат потенціалу держави. Фрагментарність, суперечливість і непослідовність рішень особливо яскраво проявляються у розробці державної політики та законотворчості [29, с. 121–122].

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у створенні механізмів підвищення ефективності процесу публічного управління у сфері національної безпеки через вдосконалення управлінських технологій. Розробка та впровадження нових технологій управління, що включають методи та процеси науково обґрунтованої управлінської діяльності, дозволять приймати більш ефективні рішення для досягнення визначених цілей.

Якщо класифікувати управлінські технології з огляду на ідеї цільового управління, орієнтованого на кінцевий результат, їх можна поділити на два основні типи: технології цільового управління, спрямовані на досягнення конкретних результатів, і технології процесного управління, які забезпечують оптимізацію самого процесу досягнення цілей [30].

В сучасній Україні переважно застосовуються технології управління, орієнтовані на досягнення результатів. Ці технології реалізуються через постійне надання вказівок і контроль за їх виконанням. Разом з тим, однією з ключових наукових і практичних проблем управлінської діяльності у сфері

забезпечення національної безпеки залишається планування цілей розвитку та розробка відповідної стратегії їх досягнення. На думку частини дослідників, таке планування охоплює низку завдань, зокрема визначення цілей, прогнозування, оцінку можливостей і адаптацію до умов середовища функціонування об'єкта управління [31; 32, с. 11-12].

Недостатність дослідження та врахування об'єктивно існуючих стійких взаємозв'язків між явищами і подіями, а також ігнорування основних принципів управління соціальними об'єктами позбавляє управлінську діяльність наукової обґрунтованості. Відтак, основу публічного управління у сфері національної безпеки становить система закономірностей та принципів, які визначають характер управлінських процесів [33, с. 58].

Серед основних закономірностей, характерних для публічного управління у сфері національної безпеки, можна виділити наступні:

цілісність: система набуває якостей, які не притаманні її окремим елементам;

цілеспрямованість: організаційні системи створюються для досягнення визначених цілей;

ієрархічність: система публічного управління є соціальною, а такі системи завжди мають ієрархічну структуру;

комунікативність: система публічного управління не може існувати ізолювано від навколишнього середовища;

упорядкованість: стійкість елементів системи забезпечується певним чином їх взаємного орієнтування;

історичність: кожна соціальна система проходить етапи формування, розвитку, розквіту та, в деяких випадках, занепаду або трансформації;

стабільність: проявляється через залежність від кількості зв'язків між елементами системи; менша кількість зв'язків сприяє більшій стабільності системи.

Ці закономірності становлять основу для вдосконалення управлінських процесів у сфері національної безпеки та забезпечують теоретичну базу для розробки ефективних рішень.

Принципи, що визначають специфіку публічного управління у сфері національної безпеки, охоплюють такі аспекти: раціональна організація управлінських процесів, яка передбачає пропорційність, неперервність, ритмічність, гнучкість, комплексність, цілеспрямованість та наукову обґрунтованість методів і засобів досягнення цілей; забезпечення зворотного зв'язку; релевантність інформації, що передбачає фільтрацію надмірної інформації; соціальну відповідальність; раціональну структуру управління через мінімізацію дублювання функцій, оптимізацію ланок і зменшення командних потоків; а також управління якістю прийнятих рішень через встановлення стандартів, контроль і мотивацію [33, с. 58].

На суб'єкти публічного управління у сфері національної безпеки законодавством України покладається виконання низки функцій. Серед основних: формування основ внутрішньої та зовнішньої політики, законодавче забезпечення національної безпеки, прийняття рішень щодо надзвичайного і воєнного стану, що належить до компетенції Верховної Ради України; забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та прав громадян, а також загальне керівництво у сфері національної безпеки, яке здійснює Президент України; координація і контроль діяльності органів виконавчої влади в цій сфері, що входить до компетенції Ради національної безпеки і оборони України; практичне виконання концепцій, доктрин і стратегій національної безпеки, а також забезпечення готовності сектору безпеки, що реалізують міністерства та інші органи виконавчої влади [34, с. 67].

Ці функції здебільшого відповідають аналогічним повноваженням суб'єктів публічного управління в інших країнах. Водночас громадяни України, беручи участь у виборах, референдумах, через органи державної влади та місцевого самоврядування, також реалізують національні інтереси,

дотримуючись законодавчих норм, привертають увагу до небезпечних явищ і процесів у різних сферах та захищають власні права, інтереси й безпеку.

Структура публічного управління у сфері національної безпеки включає дві складові. Формальну частину становлять державні органи, створені для виконання завдань із забезпечення національної безпеки, такі як Міністерство оборони України, Служба безпеки України тощо. Неформальна складова охоплює громадян, інститути громадянського суспільства та недержавні аналітичні центри, які через різні форми участі та ініціатив сприяють зміцненню безпеки країни.

Публічне управління розглядається як особлива категорія, що характеризує специфічний вид владно-розпорядчого впливу. У якісному вимірі воно постає як самостійний напрям державної діяльності, що має організуючий, виконавчо-розпорядчий характер і здійснюється в межах підзаконних норм. Ця діяльність реалізується через систему спеціальних державних органів або посадових осіб і спрямована на практичне виконання завдань та функцій держави. Основною її метою є забезпечення публічних інтересів у процесі безпосереднього управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, що виходить за рамки виключно державних інтересів [35, с. 122].

Крім того, публічне управління орієнтоване на задоволення публічних інтересів шляхом впровадження регулятивних механізмів, які набувають конкретних форм, адаптованих для врегулювання суспільних відносин. Ці механізми повинні бути зрозумілими та доступними для громадян, зокрема через використання інформаційних технологій [36, с. 58].

Сфера національної безпеки характеризується низкою особливостей, що визначають специфіку публічного управління в цій галузі. Зокрема: 1) національна безпека розглядається як стан захищеності національної ідентичності в межах суверенітету та територіальної цілісності держави, демократичного конституційного ладу, а також у контексті національних інтересів України; 2) цей феномен має складну багатокомпонентну

структуру, що охоплює державну, воєнну, громадську, кібербезпеку, а також зовнішньополітичну, екологічну та інформаційну складові; 3) у правовому полі України поняття «сфера національної безпеки» тісно пов'язане із «сферою оборони», що зокрема закріплено в Законі України «Про національну безпеку» [37].

Таким чином, публічне управління у сфері національної безпеки є діяльністю уповноважених органів публічної влади, спрямованою на упорядкування суспільних відносин, які виникають у процесі забезпечення захищеності національної ідентичності, суверенітету, територіальної цілісності, демократичного ладу та національних інтересів. Ця діяльність здійснюється за допомогою визначених методів, форм і засобів, що враховують секторальну специфіку.

Продовження дії воєнного стану в Україні спричинило відхід від традиційних підходів до публічного управління, що підтверджується положеннями Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [38]. Документ визначає інтеграцію до європейського та євроатлантичного простору, включно з набуттям членства в Європейському Союзі та НАТО, як ключовий пріоритет. Крім того, Стратегія державної безпеки [39] акцентує увагу на використанні міжнародних механізмів, таких як ООН, ОБСЄ, Рада Європи, для підтримки України у протидії російській агресії, відновленні суверенітету та територіальної цілісності, а також розвитку партнерства з державами та організаціями, спрямованого на посилення міжнародної безпеки.

Публічне управління в сфері національної безпеки має враховувати міжнародні стандарти належного врядування, серед яких: 1) професіоналізм апарату забезпечення безпеки, що діє на основі верховенства права; 2) представлення інтересів населення із врахуванням гендерної рівності; 3) відкритість інформації, що стосується національних інтересів; 4) наявність програмних документів, які визначають політику у сфері національної безпеки; 5) підзвітність органів безпеки демократично обраним інституціям;

б) інтегрованість суб'єктів сектору безпеки до регіональних та міжнародних безпекових рамок [40].

Відтак, публічне управління у сфері національної безпеки має базуватися на принципах верховенства права та належного врядування, поєднуючи їх із міжнародними стандартами, які включають забезпечення гендерної рівності, відкритості, демократичного контролю за інституціями, секторальної організації сфери безпеки та гармонізації глобальних і національних інтересів.

1.2. Національна безпека як об'єкт публічного управління

В умовах глибинних національно-державних потрясінь, що останніми роками відбуваються в Україні, пріоритетність забезпечення національної безпеки набуває особливого значення.

Термін «національна безпека» вже тривалий час закріпився у міжнародному політичному дискурсі та громадському житті. Він використовується для позначення стану захищеності особи, суспільства та держави від потенційних загроз і небезпек незалежно від їхнього походження. Такий стан забезпечує дотримання конституційних прав і свобод громадян, високу якість суспільного життя, збереження територіальної цілісності та суверенітету України, а також надійний рівень обороноздатності й гарантує можливість сталого розвитку держави [41, с. 12].

У сучасній науковій літературі поняття «безпека» вважається одним із найскладніших та багатогранних. Це пояснюється його міждисциплінарним характером і широким спектром аспектів, що охоплюють різні галузі знань. Як зазначають дослідники, питання безпеки є надзвичайно важливими для державної політики, що пояснює їхнє значне наукове опрацювання представниками різних сфер: філософії, політології, права, економіки, психології та державного управління. Усі ці галузі розглядають безпеку як

фундаментальний чинник для збереження стійкості, функціональної ефективності та сталого розвитку суспільства [42, с. 18].

Термін «національна безпека» отримав широке визнання як в міжнародному контексті, так і на рівні суспільного дискурсу, і зазвичай позначає стан, за якого забезпечується захист особи, суспільства і держави від загроз будь-якого характеру. Це сприяє реалізації конституційних прав громадян, підвищенню якості життя, збереженню територіальної цілісності та суверенітету України, а також створенню умов для сталого розвитку та ефективного функціонування оборонної сфери.

Згідно зі статтею 17 Конституції України, охорона суверенітету, територіальної цілісності, а також забезпечення економічної й інформаційної безпеки є ключовими функціями держави та відповідальністю всього українського народу. Як наголошує В.О. Антонов, актуальним завданням для України є проведення динамічних і науково обґрунтованих реформ, спрямованих на модернізацію держави та інтеграцію найкращих світових практик. Такий підхід передбачає впровадження передових досягнень теорії та практики державного управління у сферу забезпечення національної безпеки. Однак, як справедливо зазначає автор, ця мета ускладнюється недостатньою систематизацією наукових знань у сфері державного управління сектором безпеки. Крім того, низка проблем у цій сфері пов'язана з інтелектуальною слабкістю державно-управлінської науки та недостатньою підготовкою управлінських кадрів до реагування на сучасні виклики [43, с. 288].

Таким чином, ефективність забезпечення національної безпеки вимагає не лише технічного і політичного оновлення, але й інституційного розвитку, а також наукового переосмислення концепцій державного управління.

Дослідження сутності поняття «національна безпека» як об'єкта публічного управління є важливим кроком для розкриття теми цього магістерського дослідження. Загалом термін «безпека» трактується як стан, за якого особі або об'єкту нічого не загрожує [44, с. 201].

Цікавий підхід пропонує С.І. Крук, який визначає безпеку як органічне поєднання прагнення людини до існування в умовах, найбільш сприятливих для її нормального життя та розвитку, з можливістю забезпечення державними чи громадськими інституціями необхідного рівня захищеності від різноманітних небезпек, ризиків, викликів і загроз. Такий підхід дозволяє врахувати не лише об'єктивні характеристики безпеки, але й її соціальний та гуманітарний виміри [45].

Поняття «національної безпеки» має багатовимірний характер і розглядається з різних позицій залежно від методологічних підходів та галузевих інтересів. Зокрема, міждисциплінарна природа цього поняття спричиняє певні розбіжності в його розумінні. Юридичні аспекти національної безпеки часто відрізняються за своїм змістом від військових, економічних чи політичних інтерпретацій. Навіть за наявності узгоджених методологічних основ і світоглядних позицій фахівці з різних сфер демонструють відмінності у підходах до аналізу сутності та змісту цього явища.

У зв'язку з цим науковці класифікують «національну безпеку» як інтегративне, міждисциплінарне та багатоаспектне поняття, що потребує всебічного аналізу та синтезу знань з різних сфер для формування цілісного уявлення про її зміст і функції [46, с. 94; 47, с. 31; 48, с. 218].

У науковій літературі представлено низку визначень національної безпеки, які акцентують увагу на різних її аспектах. Наприклад, О. Дзьобань характеризує національну безпеку як показник здатності держави та суспільства, що реалізують свої інтереси як самостійно, так і в співпраці з іншими дружніми державами чи народами, ефективно протистояти або нейтралізувати внутрішні та зовнішні загрози, що можуть зашкодити національному суверенітету, територіальній цілісності, соціальному порядку, економічному розвитку, а також іншими важливими аспектами духовної та матеріальної життєдіяльності. Важливим є також оцінка рівня

захищеності інтересів особи, суспільства і держави від таких загроз [49, с. 36].

Інший підхід пропонує А.Л. Баланда, який розглядає національну безпеку як стан соціальної структури або суспільства, що залежить від співвідношення сил між соціальними групами або рівня їх інтересів [50, с. 168]. Такий підхід підкреслює взаємозв'язок безпеки з соціальною стабільністю та гармонією інтересів у суспільстві.

Водночас поняття «національна безпека» також пов'язується з функціонуванням системи забезпечення безпеки, яка охоплює сукупність державних органів і недержавних структур, відповідальних за захист особи, суспільства й держави на різних рівнях [51, с. 74].

О.В. Капштик пропонує дві основні концепції щодо тлумачення поняття національної безпеки: її розгляд у контексті національних інтересів та в рамках базисних цінностей суспільства [52, с. 110]. Перший підхід акцентує на тому, що національна безпека визначається як рівень захищеності національних інтересів, а також як стан безпеки життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави й довкілля у різних сферах діяльності від внутрішніх та зовнішніх загроз. Вона досягається завдяки діяльності органів державної влади та громадянського суспільства, спрямованої на забезпечення прав людини, основоположних свобод, стабільності конституційного ладу та прогресивного розвитку [53; 54; 55].

З іншого боку, представники другого підходу, зокрема А.І. Курас, вбачають сутність національної безпеки у захищеності самої держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. На їхню думку, ключовими характеристиками цього стану є стійкість до негативних впливів, створення умов для нормального розвитку суспільства та забезпечення належних умов для життя громадян [56, с. 463]. Таким чином, національна безпека трактується не лише як захист національних інтересів, а як створення належних умов існування держави, суспільства та окремих громадян, що, своєю чергою, є передумовою для реалізації національних цілей.

Важливим є й погляд В.Ф. Смолянюка, який визначає національну безпеку як сукупність зв'язків і відносин, що характеризують стан особистості, соціальних груп, суспільства, держави та народу, за якого забезпечується їхнє стабільне існування, задоволення життєвих потреб, здатність до саморозвитку, прогресу, а також протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам [57, с. 108]. У свою чергу, О.О. Пучков розширює це поняття, включаючи до складу національної безпеки не лише державну, а й суспільну та особисту безпеку, які забезпечуються як державними, так і недержавними структурами [58, с. 19].

Узагальнюючи різні підходи, національну безпеку можна визначити як ступінь захищеності країни від виникнення або впливу чинників (загроз, сил), які можуть завдати суттєвої шкоди її цілісності, суверенітету, незалежності, ослабити потенціал демократичного розвитку відповідно до національних цілей або серйозно ускладнити її позицію у міжнародній спільноті [59].

В.Т. Колесник пропонує обґрунтований підхід, згідно з яким визначення національної безпеки України має базуватися на утвердженні статусу українського народу як окремого суб'єкта політичної влади, рівноправного суб'єкта міжнародної спільноти, носія державного суверенітету та основного джерела влади у державі. У цьому аспекті національна безпека розуміється як досягнення такого рівня захищеності ключових інтересів особи, суспільства і держави, за якого відсутні загрози національним інтересам, базовим цінностям та способу життя. Такий стан створює умови для стабільного функціонування держави, її саморозвитку, прогресу, задоволення життєвих потреб громадян та ефективної протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Визначаючи сутність терміну «національна безпека держави», варто враховувати його законодавче закріплення. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про національну безпеку України» [37], національна безпека передбачає «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів від

реальних і потенційних загроз». При цьому, під національними інтересами розуміються життєво важливі інтереси особи, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує суверенітет і демократичний розвиток України, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут громадян. Загрози ж національній безпеці визначаються як явища чи чинники, що ускладнюють або перешкоджають реалізації цих інтересів і збереженню національних цінностей.

Особливості національної безпеки як об'єкта публічного адміністрування вдало підкреслив В. Бех, зазначивши, що її багатовимірний зміст має вагоме адміністративно-правове значення. Зокрема, специфіка національної безпеки з адміністративно-правової точки зору полягає в тому, що однією зі сторін адміністративно-правових відносин виступає суб'єкт владних повноважень, який взаємодіє з іншими учасниками цих відносин у сфері забезпечення національної безпеки [64, с. 15]. До таких суб'єктів належать органи державного управління, які здійснюють публічне управління національною безпекою.

Адміністративне право, як сукупність норм, що регулюють суспільні відносини у сфері публічного адміністрування, виконує роль спеціального інструменту впливу суб'єктів публічного управління на загрози й ситуації небезпеки. Це сприяє створенню умов для розвитку національних інтересів, підвищення добробуту народу та ефективного функціонування системи національної безпеки [65, с. 181]. При цьому напрями публічного адміністрування в цій сфері визначаються специфікою національних інтересів у таких галузях, як економіка, фінанси, екологія, наука, культура та соціальна сфера, і залежать як від потреб їх реалізації, так і від необхідності їх захисту за допомогою адміністративно-правових механізмів.

З огляду на викладене, Рибалка Н.О. визначає національну безпеку як систему, в межах якої адміністративне право регулює внутрішньо узгоджені суб'єктні, змістовні та функціональні аспекти охорони й захисту

конституційних і законних прав та інтересів приватних осіб, а також держави загалом [66, с. 120].

Аналізуючи національну безпеку як об'єкт публічного адміністрування, важливо звернути увагу на положення ст. 182 Кодексу адміністративного судочинства України, яке встановлює, що суд може задовольнити вимоги позивача, якщо доведено, що проведення зборів, демонстрацій, мітингів, чи інших публічних заходів створює реальну загрозу громадському порядку, спричинення заворушень, вчинення кримінальних правопорушень, порушення здоров'я населення чи прав і свобод інших осіб [67].

Отже, доцільно розглядати національну безпеку держави як об'єкт публічного управління в контексті системи суспільно-правових відносин, які виникають, функціонують чи припиняються у зв'язку з потребою досягнення стану захищеності особи, суспільства та держави. Ці відносини спрямовані на забезпечення інтересів та цінностей, захист гарантованих прав і свобод, а також на охорону конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Попередження та подолання таких загроз має забезпечуватися з метою реалізації національних інтересів, досягнення цілей сталого суспільного розвитку і, відповідно, потребує адміністративно-правової регламентації, охорони й захисту, що закріплено нормами адміністративного права [68, с. 39-40].

Згідно з Конституцією України, утвердження державної безпеки покладено на військові формування та правоохоронні органи, діяльність яких організовується та регламентується відповідними законами. У зовнішньополітичній сфері Україна спрямовує свої зусилля на захист національних інтересів та забезпечення безпеки шляхом підтримання мирного і взаємокорисного співробітництва з державами міжнародного співтовариства відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права (ст. 18 Конституції України). Водночас, основи національної безпеки мають

визначатися насамперед виключно на рівні законів України, що передбачено статтею 92 Конституції [69].

На основі цих конституційних положень, Закон України «Про національну безпеку України» встановлює базові принципи, які регулюють формування державної політики у сфері національної безпеки та оборони. Серед них – верховенство права, законність, підзвітність, прозорість та забезпечення демократичного суспільного контролю за діяльністю сфери безпеки та оборони, а також за застосуванням сили. Закон також наголошує на необхідності дотримання норм міжнародного права, участі у міжнародних миротворчих зусиллях, колективних системах безпеки та розвитку сектору безпеки й оборони як ключового механізму реалізації державної політики у цій сфері [37].

На підставі положень цього закону розробляються стратегічні документи, зокрема, Стратегія національної безпеки України, безпекової доктрини, концепції розвитку, програми та стратегії, що затверджуються Президентом України. Ці документи визначають цільові орієнтири та керівні принципи у сфері воєнного будівництва, а також встановлюють напрями діяльності органів державної влади в конкретних умовах. Основна їх мета – своєчасна ідентифікація, попередження та усунення реальних і потенційних загроз, спрямованих на підрив національних інтересів України.

Ключовими національними інтересами України виступають: збереження державного суверенітету та цілісності її території, забезпечення демократичного конституційного устрою, недопущення зовнішнього втручання у внутрішні справи країни; сприяння сталому розвитку економіки, громадянського суспільства та державних інституцій задля підвищення рівня життя і добробуту населення; інтеграція в європейський політичний, економічний, правовий і безпековий простір, досягнення членства у Європейському Союзі (ЄС) та НАТО, а також формування рівноправних і взаємовигідних відносин з іншими державами.

Беручи до уваги геополітичні реалії та внутрішні виклики, діяльність державних органів має бути орієнтована на прогнозування, своєчасне виявлення, попередження і нейтралізацію як зовнішніх, так і внутрішніх загроз національній безпеці. Пріоритетними завданнями є захист державного суверенітету, територіальної цілісності, безпеки прикордонних територій, посилення економічного потенціалу, а також забезпечення прав і свобод громадян та їх особистої безпеки.

Крім цього, важливими напрямками залишаються протидія злочинності, удосконалення системи державного управління, зміцнення законності і правопорядку, збереження суспільно-політичної стабільності, посилення міжнародного авторитету України, розвиток її обороноздатності, а також суттєве покращення стану навколишнього середовища.

Національна безпека, за визначенням С.О. Шергіна, характеризується низкою особливостей, які забезпечують її унікальність. До них належать:

1. Незалежність, яка полягає у здатності держави проводити суверенну внутрішню та зовнішню політику, ґрунтуючись на національних інтересах, самостійно вирішувати питання державного устрою, розпоряджатися національними ресурсами, усувати залежності, що загрожують суверенітету, та встановлювати рівноправні відносини з іншими державами.

2. Стійкість і стабільність, які передбачають забезпечення надійного функціонування суспільних підсистем, створення національної системи безпеки, здатної ефективно протистояти внутрішнім і зовнішнім дестабілізуючим впливам, оперативно реагувати на виклики, а також підтримувати баланс інтересів на міжнародній арені та захищати їх у разі необхідності.

3. Здатність до саморозвитку та прогресу, що полягає у ліквідації бар'єрів для динамічного розвитку держави, суспільства та особистості, а також у створенні умов для модернізації, вдосконалення та зміцнення національного потенціалу [70, с. 6].

Забезпечення національної безпеки можливе через інтеграцію внутрішньої та зовнішньої політики, формування державної та недержавної систем забезпечення, застосування відповідних заходів для захисту суверенітету, територіальної цілісності та підтримання партнерських відносин з іншими державами. Це також передбачає досягнення гармонійного балансу інтересів суспільства, держави та громадян.

Національну безпеку як об'єкт публічного адміністрування можна охарактеризувати такими особливостями:

- вона є системним, багатовимірним явищем;
- базується на ключових цінностях суспільства, а не лише національних інтересах;
- виступає однією з найважливіших цілей держави, водночас будучи передумовою для досягнення інших цілей та реалізації інтересів суспільства і держави;
- охоплює людину, суспільство і державу як взаємопов'язані об'єкти безпеки;
- передбачає обов'язкову участь владних суб'єктів у сфері управління національною безпекою;
- інтегрується у глобальну, регіональну та міжнародну систему безпеки;
- регулюється правовими нормами, зокрема адміністративного права.

Таким чином, національна безпека має багатовекторний характер, поєднуючи внутрішні та зовнішні аспекти в межах правового і управлінського регулювання.

1.3. Правові засади реалізації публічного управління у сфері національної безпеки України

Україна перебуває в умовах, коли її суверенітет і територіальна цілісність піддаються унікальним викликам та кризовим ситуаціям, що потребують комплексних і дієвих заходів для їх ефективного подолання. У цих

обставинах правова основа набуває визначального значення як базис, що регламентує внутрішній порядок, формує засади міжнародного співробітництва та визначає механізми взаємодії з іншими державами. Підхід до забезпечення національної безпеки має бути багатовимірним, включаючи не лише оборонні аспекти, але й економічні, політичні, соціокультурні та інформаційні компоненти. Це вимагає створення адекватного правового регулювання, яке охоплює всі ключові сфери державного функціонування: від захисту прав і свобод громадян до реалізації завдань у зовнішній політиці та обороні.

Дослідження правових основ забезпечення публічного управління у сфері національної безпеки України є надзвичайно актуальним з огляду на необхідність розробки ефективних механізмів, що сприяють стабільності, безпеці та прогресу держави. Вивчення правових аспектів цієї проблематики дозволяє виявити важливі елементи конституційного устрою, визначити права і обов'язки, що впливають із принципу державного суверенітету, а також проаналізувати роль міжнародного права та дипломатії у сфері забезпечення національної безпеки.

Нормативно-правове регулювання відіграє ключову роль у зміцненні стабільності та захисті державних інтересів. Постійне вдосконалення та адаптація нормативної бази до сучасних викликів є запорукою ефективного функціонування системи національної безпеки. У сучасних умовах правові засади цієї сфери не тільки гарантують захист країни, але й є визначальним чинником її стійкого розвитку та успішного функціонування.

Утвердження національної безпеки України неможливе без створення ефективної та дієвої системи нормативно-правового регулювання, яка охоплює всі аспекти відповідної сфери. Слід зазначити, що правові основи національної безпеки закріплені у численних нормативно-правових актах, які мають різну юридичну силу. Фундаментом цієї системи є Конституція України. Згідно зі статтею 17 Основного Закону, захист суверенітету та територіальної цілісності держави, а також забезпечення її економічної та

інформаційної безпеки визначено як одну з найважливіших функцій держави, що здійснюється за участю всього Українського народу. Ця конституційна норма підкреслює ключове значення сфери національної безпеки, визначаючи її як пріоритетний напрям діяльності держави, у забезпеченні якого задіяні всі громадяни України.

Ключовими актами законодавства, які регламентують засади зовнішньої та внутрішньої політики, а також визначають повноваження суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки, є:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. У цьому документі зазначено, що Україна, як «суверенна національна держава», розвивається у встановлених кордонах, реалізуючи право українського народу на самовизначення та забезпечуючи захист і охорону своєї національної державності [71].

2. Постанова Верховної Ради УРСР «Про проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 року. У ній наголошується, що Україна проголошує незалежність, спираючись на право на самовизначення, закріплене у Статуті ООН та інших міжнародно-правових документах [72].

3. Конституція України від 28 червня 1996 року, яка містить основоположні засади національної безпеки. Зокрема, статті 1, 2, 3, 17, 18 і 92 Конституції встановлюють базові принципи й цілі державної політики у сфері національної безпеки й оборони. Згідно з положеннями статті 17, захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення економічної та інформаційної безпеки визначено як одні з найважливіших функцій держави, що є спільною справою всього українського народу. У статті 92 Конституції зазначається, що основи національної безпеки, організація Збройних Сил України та забезпечення громадського порядку регулюються виключно законами [69]. Таким чином, Конституція України слугує фундаментальним правовим актом, на основі якого вибудовується система забезпечення національної безпеки.

4. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року. Цей нормативний акт визначає основи внутрішньої політики, зокрема, у питаннях розбудови державності, розвитку місцевого самоврядування, стимулювання регіонального розвитку, формування інститутів громадянського суспільства, а також у сферах національної безпеки, оборони, економіки, соціального та гуманітарного розвитку, екології та техногенної безпеки. Документ також визначає засади зовнішньої політики держави [73].

Таким чином, ці акти формують основу правового забезпечення національної безпеки, визначаючи принципи, механізми та напрями діяльності державних органів у цій сфері.

Пріоритетність нормативно-правових актів у сфері безпеки та оборони України може бути визначена, спираючись на їхню юридичну силу та значущість у забезпеченні національної безпеки. Базовою правовою основою є Конституція України, яка гарантує державний суверенітет, територіальну цілісність, права і свободи громадян. Вона виступає фундаментом для забезпечення внутрішньої стабільності та запобігання кризам, що можуть впливати на загальний рівень національної безпеки [69].

Наступним важливим елементом нормативно-правового забезпечення є правове регулювання військової та оборонної сфер. Основні положення в цій галузі визначені Законом України «Про національну безпеку України» [37], який разом із підзаконними актами регламентує функціонування військових організацій, механізми мобілізації, оборонної підготовки та здійснення державного контролю. Цей нормативно-правовий акт окреслює стратегічні завдання оборонної політики та сприяє ефективному використанню ресурсів у сфері безпеки.

У Законі детально розкрито ключові поняття, які є основоположними для системи національної безпеки:

1. Державна безпека визначається як захищеність суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших

життєво важливих інтересів держави від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру.

2. Громадська безпека і порядок охоплюють захист життєво важливих інтересів суспільства та громадян, пріоритетну діяльність органів влади, місцевого самоврядування й громадськості для протидії загрозам.

3. Національна безпека України охоплює ширший контекст, ніж окремі види безпеки (наприклад, військова, екологічна чи інформаційна), інтегруючи їх у цілісну систему.

4. Національні інтереси України включають прогресивний демократичний розвиток, забезпечення державного суверенітету, безпечні умови життєдіяльності та добробут громадян.

Ці визначення дозволяють виділити два важливі аспекти:

поняття «безпека» є загальним, інтегруючим різні її види, такі як військова, інформаційна, екологічна тощо, що мають спільні ознаки;

порушення балансу в одній зі сфер безпеки може спричинити негативні наслідки для всієї системи національної безпеки.

Аналіз положень Закону України «Про національну безпеку України» також свідчить про визначення ключових напрямів адміністративно-правового регулювання. Серед них: розмежування повноважень органів державної влади у сфері безпеки; координація діяльності сил безпеки і оборони; стратегічне планування у сферах національної безпеки й оборони.

Відповідно можна зробити висновок, що нормативно-правове забезпечення національної безпеки України базується на комплексному підході, що інтегрує конституційні принципи, законодавче регулювання й практичну реалізацію стратегічних завдань державної політики.

Наступний важливий аспект нормативно-правового регулювання у сфері національної безпеки України стосується формування та розвитку структур правоохоронних органів, а також інших інституцій, що здійснюють заходи із забезпечення безпеки держави. Основні положення цього напрямку закріплено в Законах України «Про оперативно-розшукову діяльність» [74] та

«Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [75]. Ці нормативні акти визначають принципи функціонування правоохоронних органів, їхні повноваження, механізми взаємодії з громадянами та іншими державними органами, а також встановлюють правові гарантії захисту прав і свобод особи у процесі здійснення правоохоронної діяльності.

До ключових джерел правового регулювання у сфері національної безпеки та оборони належать також низка спеціалізованих законів, серед яких:

- Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [76];
- Закон України «Про Збройні Сили України» [77];
- Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» [78];
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [79];
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [80].

Крім законів, важливе місце в системі нормативно-правового забезпечення посідають стратегічні документи, які визначають напрями політики у сфері безпеки. Зокрема, це:

- Стратегія національної безпеки України [81], затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020;
- Стратегія воєнної безпеки України [82], затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021;
- Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року [83], затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р;
- Стратегія забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року [84], затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 р. № 1416-р;
- Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України [85], затверджена Указом Президента України від 20.08.2021 р. № 372/2021;

- Доктрина інформаційної безпеки України [86], затверджена Указом Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017.

Таким чином, нормативно-правове регулювання у сфері національної безпеки України формується на основі комплексного підходу, що включає спеціалізовані закони та стратегічні документи, спрямовані на забезпечення системного захисту державних інтересів у різних сферах життєдіяльності.

Проблематика забезпечення національної безпеки України залишається однією з ключових у сучасних умовах, що знаходить своє відображення у положеннях Стратегії національної безпеки України. У розділі III цього документа, присвяченому основним напрямам зовнішньої та внутрішньої політики, закріплено принципові положення щодо державної політики у контексті агресії Російської Федерації. Основними тезами є:

1. Російська Федерація як агресор виступає джерелом довгострокових системних загроз національній безпеці України. Це визначає необхідність формування моделі відносин з Російською Федерацією, спрямованої на припинення агресії та відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаних кордонів відповідно до міжнародного права.

2. Україна застосовуватиме заходи, спрямовані на запобігання ескалації конфлікту, насамперед шляхом створення умов, за яких подальша агресія стане неприйнятною для Російської Федерації. Пріоритетними напрямами є зміцнення оборонного потенціалу, посилення міжнародної підтримки, ефективне використання міжнародної допомоги, а також збереження тиску на агресора шляхом консолідованих політичних, економічних та правових механізмів.

3. Для досягнення національних інтересів, включаючи припинення агресії, відновлення територіальної цілісності, а також захист прав громадян України, передбачено проведення переговорів із залученням міжнародних посередників – членів ЄС, НАТО та ОБСЄ.

4. Україна продовжуватиме захист прав і свобод громадян на тимчасово окупованих територіях, зокрема в Автономній Республіці Крим та місті

Севастополь, а також реалізовуватиме заходи з реінтеграції цих територій. Особливу увагу приділено соціальній підтримці населення цих регіонів і захисту прав кримських татар, караїмів та кримчаків, утримуючи це питання на міжнародному порядку денному.

5. У рамках міжнародного права Україна продовжить позови у міжнародних судах з метою притягнення Російської Федерації до відповідальності за її дії.

Україна об'єктивно оцінює ризики, пов'язані з агресією Російської Федерації, аналізує їх наслідки та переорієнтовує свою політику на поступове згортання відносин із цією державою. Основу національної безпеки також становить дотримання норм міжнародного права, участь у міжнародних організаціях та реалізація багатосторонніх договорів у сферах боротьби з тероризмом, незаконним обігом зброї, кіберзагрозами та іншими глобальними викликами.

Посилення міжнародного співробітництва та розвиток партнерських відносин із іншими державами сприяють досягненню спільної мети – забезпечення миру та стабільності. Такий підхід формує фундамент як внутрішньої, так і зовнішньої стратегії національної безпеки України.

Значна роль у забезпеченні національної безпеки України належить не лише внутрішнім нормативно-правовим актам, прийнятим на виконання положень Конституції, а й міжнародним договорам. Відповідно до статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, на обов'язковість яких надала згоду Верховна Рада України, є складовою частиною національного законодавства. Разом з тим укладення міжнародних договорів, положення яких суперечать Конституції України, можливе виключно після внесення відповідних змін до Основного Закону.

У Стратегії національної безпеки України чітко зазначено, що головною метою державної політики у цій сфері є забезпечення прав і свобод людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканності та безпеки як найвищої соціальної цінності. Такий підхід передбачає дотримання міжнародно-

правових стандартів у сфері захисту прав людини. Особливе значення тут мають положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, стаття 5 цієї Конвенції гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність, зазначаючи, що позбавлення свободи допускається виключно у випадках, передбачених законом, та з дотриманням відповідної процедури. У свою чергу, стаття 14 Конвенції забороняє дискримінацію за будь-якою ознакою, забезпечуючи рівне користування правами і свободами, визнаними цим міжнародним актом.

До основних міжнародно-правових документів, які закріплюють універсальні стандарти прав і свобод особи, належать:

- Загальна декларація прав людини (1948 р.);
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.);
- Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) разом із протоколами;
- Європейський соціальний стандарт (1961 р.);
- Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.);
- Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць НБСЄ (1989 р.);
- Документ Копенгагенської наради – конференції з людського виміру НБСЄ (1990 р.).

Ці міжнародні акти формують основу правових стандартів у сфері забезпечення прав і свобод людини. Їх положення інтегровані до національного законодавства України, що забезпечує його відповідність загальновизнаним міжнародним нормам і принципам [87].

До міжнародно-правових документів, які встановлюють основи забезпечення національної безпеки держави, належить і Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і державами-членами ЄС, з іншого боку [282]. Цей документ містить низку ключових положень, що мають безпосередній зв'язок із принципами гарантування національної безпеки.

Питання національної та міжнародної безпеки перебуває у сфері компетенції Організації Північноатлантичного договору (НАТО). У статті 1 Північноатлантичного договору, укладеного 4 квітня 1949 року, закріплено зобов'язання сторін вирішувати міжнародні суперечки, учасниками яких вони можуть бути, виключно мирними засобами, дотримуючись положень Статуту Організації Об'єднаних Націй. Учасники договору зобов'язуються утримуватися від будь-яких дій, що можуть загрожувати міжнародному миру, безпеці або справедливості, а також від застосування сили чи погроз її застосування, якщо це суперечить цілям ООН. У статті 5 договору визначено, що збройний напад на одну чи кілька держав-членів НАТО в Європі чи Північній Америці розглядатиметься як напад на всі держави-учасниці. У відповідь кожна сторона, реалізуючи своє право на індивідуальну чи колективну самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН, здійснюватиме необхідні заходи, включаючи застосування збройної сили, для відновлення та підтримання безпеки у Північноатлантичному регіоні [88].

Ці положення, однак, не поширюються на Україну, оскільки вона не є членом НАТО. Водночас співпраця України з альянсом активно розвивається. Одним з ключових документів, що визначають характер цих відносин, є Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписана 9 липня 1997 року. У цьому документі зазначено, що відносини між сторонами будуватимуться на принципах міжнародного права, у тому числі на положеннях Статуту ООН, Гельсінського заключного акта та інших документів ОБСЄ [89].

Декларація про доповнення до Хартії, ухвалена 21 серпня 2009 року, акцентує увагу на підтримці зусиль України у здійсненні політичних, економічних та оборонних реформ у контексті її євроатлантичних прагнень, спрямованих на демократичні та інституційні перетворення [90].

З моменту початку агресії Російської Федерації проти України НАТО надає активну допомогу у матеріально-технічному забезпеченні, підготовці кадрів, забезпеченні медичних установ обладнанням, а також у лікуванні та реабілітації поранених військовослужбовців. Стратегічними пріоритетами України у сфері зовнішньої безпекової політики залишаються подальший розвиток партнерства з НАТО, вступ до альянсу та інтеграція до Європейського Союзу.

Правові основи забезпечення національної безпеки України формуються на базі комплексного системного підходу, який охоплює національне законодавство, міжнародні угоди та внутрішні нормативно-правові акти. Для ефективного захисту державних інтересів і підтримання стабільності необхідно не лише вдосконалювати внутрішню нормативну базу, а й активно залучати міжнародні механізми співробітництва. Водночас сучасна система міжнародних актів, що регулюють питання безпеки, не передбачає єдиного уніфікованого документа, який би встановлював стандарти забезпечення міжнародної та національної безпеки в умовах нових викликів [91].

Нормативно-правове регулювання у сфері національної безпеки та оборони є базисом, який забезпечує стійкість і здатність України протистояти сучасним загрозам. Концепти конституційної незалежності, легітимності військової та оборонної діяльності, ефективності правоохоронних механізмів, а також виконання міжнародних зобов'язань відображають зрілість української державності та її відповідальність перед суспільством і міжнародною спільнотою.

Забезпечення національної безпеки України не обмежується однією сферою, а є результатом комплексної діяльності всіх суб'єктів оборони у різних аспектах суспільного життя. Зокрема, політика безпеки реалізується у таких напрямках:

1. Екологічна безпека: включає заходи з посилення захисту ядерних об'єктів, забезпечення радіаційної безпеки населення та довкілля, зменшення наслідків Чорнобильської катастрофи, впровадження енергозберігаючих та

екологічно безпечних технологій, а також поліпшення якості водних ресурсів і боротьбу з екологічними проблемами у промислових центрах [91, с. 134].

2. Соціально-гуманітарна сфера: спрямована на підвищення рівня життя громадян через соціальну підтримку, подолання бідності, зменшення майнової нерівності, а також збереження демографічного потенціалу країни [91, с. 134].

Національна безпека є ключовим чинником сталого розвитку держави в умовах сучасних геополітичних викликів, технологічного прогресу та посилення загроз тероризму. Україна, як суверенна держава, визнає критичну роль ефективної нормативно-правової бази у зміцненні безпеки, що вимагає постійного аналізу законодавства, його адаптації до сучасних реалій і активної міжнародної співпраці.

Національна безпека є фундаментальним елементом сталого розвитку України, а її забезпечення повинно відповідати високим міжнародним стандартам. Це передбачає не лише розробку ефективних механізмів протидії загрозам, а й посилення співробітництва з міжнародною спільнотою задля гарантування глобальної стабільності.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Система суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки держави

Забезпечення національної безпеки є однією з ключових стратегічних цілей держави та водночас її функцією, реалізація якої здійснюється через уповноважені органи та інститути, наділені відповідними повноваженнями згідно із законодавством. В умовах зростання ризиків і загроз, а також виникнення нових викликів, питання ефективного забезпечення національної безпеки, оперативного та адекватного реагування набуває особливої актуальності. У зв'язку з цим стає необхідним удосконалення системи забезпечення національної безпеки, що можливе лише за умови створення оптимальної структури суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері [93, с. 73].

На сьогодні проблеми, пов'язані з неоднозначністю визначення структури, завдань і цілей суб'єктів забезпечення національної безпеки, дублюванням їхніх функцій, відсутністю чіткого розподілу компетенцій та ефективної взаємодії, залишаються суттєвими факторами, які негативно впливають на якість забезпечення національної безпеки. Відтак рівень досягнення національних інтересів та стратегічних цілей держави значною мірою залежить від ефективності функціонування цих суб'єктів. Їхні рішення та дії визначають результативність публічного адміністрування у сфері національної безпеки [94, с. 28].

Для досягнення належної ефективності необхідне чітке розуміння сутності, видів та ролі суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері. Водночас кожна держава самостійно визначає не лише сфери, що належать до національної безпеки, а й перелік об'єктів та суб'єктів, виходячи з національних і міжнародних завдань, а також власних можливостей.

У нормативно-правовій базі України суб'єкти публічного управління у сфері національної безпеки визначені як «сектор безпеки і оборони», що, згідно з Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24 вересня 2015 р., є єдиною структурою, яка включає органи державної влади, Збройні Сили України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державну спеціальну службу транспорту, військові формування, правоохоронні органи спеціального призначення та інші суб'єкти, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз [93, с. 73].

Однак, враховуючи необхідність ефективної координації діяльності, суб'єкти забезпечення національної безпеки доцільно розглядати не як «сукупність», а як систему. Лише системний підхід дозволяє забезпечити їхню злагоджену взаємодію у єдиному напрямку, спрямованому на захист національних інтересів і реалізацію стратегічних цілей держави.

Національна безпека будь-якої держави, з огляду на її багатогранність, потребує створення спеціалізованої системи забезпечення, основною метою якої є захист національних цінностей та реалізація національних інтересів. Ця система охоплює сукупність державних і недержавних інституцій, а також інших суб'єктів, діяльність яких спрямована на виконання завдань у сфері національної безпеки відповідно до законодавства. У цьому контексті С. Ларін визначає суб'єктів національної безпеки як органи державної влади, інститути громадянського суспільства та окремих громадян, об'єднаних єдиним керівництвом. До цієї сукупності входять органи, утворені згідно із законами України, військові формування, правоохоронні та спеціальні органи, які, діючи в межах своїх повноважень, забезпечують захист національних цінностей та інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом спеціальних заходів, правового примусу чи застосування зброї [95, с. 27].

Таким чином, суб'єктами системи забезпечення національної безпеки виступають держава (зокрема її органи та посадові особи), суспільство

(громадські об'єднання, соціальні групи) і громадяни. Вагомою є думка Г.П. Ситника, який вказує, що структура системи забезпечення національної безпеки складається з взаємозалежних суб'єктів (органів державної влади, місцевого самоврядування, державних установ, представників сектору безпеки, громадянського суспільства і громадян) та механізмів (організаційних, правових, інституційних тощо), які забезпечують їх узгоджену діяльність на основі законодавства.

Автор також наголошує, що ключова роль у цій системі належить органам державної влади, які оцінюють рівень загроз, формують комплекс заходів і ухвалюють управлінські рішення для реагування на них. Це свідчить, що національна безпека є об'єктом адміністративно-правового регулювання, а її суб'єкти беруть участь у відповідних адміністративно-правових відносинах. Взаємодія цих суб'єктів базується на спеціальних засобах і механізмах, які сприяють прийняттю суспільством відповідних цінностей.

На підставі зазначеного можна дійти висновку, що суб'єкти публічного управління у сфері національної безпеки України формують єдину систему, яка поєднує органи державної влади, місцевого самоврядування та громадські організації. Їхня діяльність, спрямована на узгоджене реагування на сучасні виклики, забезпечує ефективне функціонування системи національної безпеки. Досягнення цієї мети неможливе за умови ізольованої діяльності окремих органів чи представників недержавного сектору. Лише інтегрований підхід дозволяє забезпечити своєчасну та ефективну реакцію на загрози і сприяє стабільності та розвитку держави.

Законодавство України чітко регламентує роль і функції органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб у сфері забезпечення національної безпеки, які діють у взаємодії із суб'єктами сектору безпеки та оборони. Відповідно до положень Конституції України, ключові повноваження у сфері національної безпеки та оборони належать Президенту України, який, згідно з його конституційним статусом:

- 1) забезпечує державну незалежність і національну безпеку;
- 2) виконує функції Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, видаючи накази і директиви з питань оборони, зокрема щодо доукомплектування військових формувань в особливий період;
- 3) очолює Раду національної безпеки і оборони України (РНБО), вводячи в дію її рішення;
- 4) ухвалює укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, які є обов'язковими для виконання на території України;
- 5) затверджує стратегічні документи, такі як Стратегія національної безпеки, Стратегія воєнної безпеки та інші концепції, що визначають актуальні загрози й напрями державної політики в цій сфері;
- 6) звертається з посланнями до народу та Верховної Ради України з питань внутрішньої та зовнішньої політики;
- 7) реалізує право законодавчої ініціативи у парламенті щодо питань національної безпеки і оборони;
- 8) подає до Верховної Ради кандидатури на посади Міністра оборони України та Голови Служби безпеки України;
- 9) призначає і звільняє Секретаря РНБО та його заступників;
- 10) призначає вище командування Збройних Сил України та інших військових формувань;
- 11) здійснює загальне керівництво розвідувальними органами;
- 12) подає до Верховної Ради пропозиції щодо оголошення стану війни, приймає рішення про використання Збройних Сил у разі збройної агресії;
- 13) ухвалює рішення про мобілізацію та запровадження воєнного стану;
- 14) за необхідності вводить надзвичайний стан або оголошує окремі місцевості зонами надзвичайної екологічної ситуації;
- 15) присвоює вищі військові звання та інші спеціальні звання і чини;
- 16) виконує інші повноваження, передбачені Конституцією України [37].

Цей перелік свідчить про широкий обсяг повноважень Президента України у сфері національної безпеки та оборони, що охоплює як стратегічні, так і оперативні аспекти державного управління в цій галузі.

Президент України, як глава держави, хоча й не належить безпосередньо до жодної з гілок влади, виконує роль гаранта незалежності та територіальної цілісності України. Його обов'язком і призначенням є забезпечення захисту державних кордонів, протидія зовнішній агресії, а також гарантування прав і свобод людини та громадянина, що відображає його соціальну місію служіння українському народу.

Розглядаючи систему суб'єктів сектору національної безпеки і оборони, слід акцентувати увагу на їхніх окремих представниках. Одним із ключових суб'єктів у цій сфері є Міністерство оборони України, яке, згідно із законодавством, відповідає за формування та реалізацію державної політики у воєнній сфері, сферах оборони та військового будівництва як у мирний час, так і в особливий період [37].

Повноваження Міністерства охоплюють організацію заходів оборонного планування, визначення основ воєнної, військово-кадрової та військово-технічної політики, а також координацію діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони [96, с. 32–33]. Таким чином, Міністерство оборони виступає координуючим органом більшості суб'єктів, залучених до реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони.

У законодавчому полі Міністерство оборони України визначене як центральний орган виконавчої влади та військового управління, який здійснює контроль над Збройними Силами України. До складу Збройних Сил входять різні види та окремі роди військ. Крім того, у підпорядкуванні Міністерства перебуває Державна спеціальна служба транспорту – спеціалізоване військове формування, призначене для забезпечення стабільного функціонування транспортної інфраструктури як у мирний час, так і в особливих умовах.

Очолює Міністерство оборони міністр оборони України, який є членом Кабінету Міністрів України, підпорядковується Президентові України як Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил та підзвітний Верховній Раді України [37]. На міністра покладено відповідальність за формування державної політики у сфері оборони, оборонне планування, управління ресурсами, кадрову політику, ефективне використання оборонних ресурсів, а також забезпечення життєдіяльності, розвитку та застосування Збройних Сил.

Ефективність виконання функцій, покладених на міністра оборони, визначає напрями розвитку оборонної сфери України та її обороноздатності, що безпосередньо впливає на здатність держави протистояти сучасним викликам і загрозам.

Серед органів, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері національної безпеки й оборони, важливе місце займає Міністерство внутрішніх справ України. Очолює цей орган міністр внутрішніх справ, який несе відповідальність за формування державної політики у межах компетенції Міністерства та здійснює повноваження, передбачені законодавством [37].

Діяльність таких структур, як Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій і Державна міграційна служба України, спрямовується та координується Кабінетом Міністрів через міністра внутрішніх справ [37]. Зокрема, Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує громадську безпеку, охорону прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави, протидію злочинності, а також надання послуг особам, які опинилися у складних життєвих ситуаціях [37].

Щоденна діяльність Національної поліції нерозривно пов'язана із захистом прав та свобод громадян, охороною публічного порядку та зміцненням національної безпеки.

Особливе місце в системі органів забезпечення національної безпеки займає Рада національної безпеки і оборони України (РНБО). Її функції включають визначення концептуальних підходів, напрямів і заходів у сфері національної безпеки та оборони, схвалення стратегій, концепцій і державних програм, а також контроль за їх виконанням. У разі необхідності РНБО подає Президенту пропозиції щодо створення вищих стратегічних органів воєнного керівництва в особливий період [37]. Як спеціально уповноважений орган державної влади, РНБО не належить до жодної з гілок влади, що надає їй домінуюче становище у цій системі.

Розвідувальні органи України виконують завдання із протидії зовнішнім загрозам, сприяють реалізації національних інтересів у визначених законодавством сферах і беруть участь у формуванні державної політики у сфері безпеки та оборони [37]. Їхні повноваження регламентовані національним законодавством.

Значну роль у забезпеченні державної безпеки відіграє Служба безпеки України (СБУ), яка підпорядковується Президентові України та підконтрольна Верховній Раді. СБУ виконує функції державного органу спеціального призначення з правоохоронними повноваженнями. Основні напрями її діяльності включають протидію розвідувально-підривній діяльності, боротьбу з тероризмом, контррозвідувальний захист суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, кібербезпеки, а також захист державної таємниці [37].

Діяльність СБУ спрямована на запобігання злочинності, протидію терористичним загрозам, колабораціонізму, а також на захист прав громадян і забезпечення суверенітету України. Методи роботи Служби є різноманітними, що дозволяє ефективно реагувати на сучасні виклики у сфері національної безпеки.

Із початком російсько-української війни Служба безпеки України (СБУ) набула ключового значення у системі забезпечення національної безпеки й оборони. Здійснюючи розвідувальну, контррозвідувальну діяльність та

забезпечуючи інформаційну безпеку, СБУ виконує важливі завдання, спрямовані на протидію загрозам державному суверенітету. Серед основних функцій співробітників Служби можна виділити виявлення й затримання проросійських терористів, диверсійних груп та незаконних збройних формувань. Ці дії спрямовані на забезпечення безпеки України та її населення [37].

У системі суб'єктів, які забезпечують національну безпеку й оборону, провідна роль належить Збройним Силам України (ЗСУ). Основний тягар захисту держави в умовах війни покладено саме на цей компонент сектору безпеки. Відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України», ЗСУ є невід'ємною частиною сектору безпеки й оборони, що включає систему органів державної влади, військових формувань, правоохоронних і розвідувальних органів, а також сили цивільного захисту та оборонно-промисловий комплекс. Уся діяльність цього сектору перебуває під демократичним цивільним контролем і спрямована на захист національних інтересів України від потенційних загроз. До сил оборони, згідно із законодавством, входять Збройні Сили України [37].

На сучасному етапі Збройні Сили України виступають основним елементом, що забезпечує оборону держави, її суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність. Світова практика підтверджує неможливість існування жодної держави без наявності армії. В умовах російсько-української війни Україна усвідомила виняткову важливість силового компоненту у системі національної безпеки. Згідно із Законом України «Про Збройні Сили України», це військове формування, на яке покладаються завдання оборони країни, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності [77].

Відповідно, Збройні Сили України та Служба безпеки України є центральними елементами системи національної безпеки, забезпечуючи захист держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, особливо в умовах військових дій.

Адміністративно-правовий статус Збройних Сил України (ЗСУ) формується на основі конституційних і законодавчих принципів та гарантій, які визначають правові межі їхньої діяльності. Цей статус передбачає взаємодію ЗСУ з іншими суб'єктами системи національної безпеки та оборони, що вимагає узгодженості їхніх адміністративно-правових характеристик для забезпечення ефективної співпраці. Така взаємодія охоплює спільні операції, координацію дій, обмін інформацією та інші аспекти, що сприяють реалізації завдань національної безпеки. При цьому адміністративно-правовий статус ЗСУ є динамічним і може змінюватися відповідно до чинного законодавства, особливо у контексті відповідальності за певні дії чи події. Це зобов'язує ЗСУ дотримуватись правових норм, визначених нормативно-правовими актами [97].

Структура адміністративно-правового статусу ЗСУ включає такі ключові елементи, як мета, завдання, функції та відповідальність. Законодавчо визначена мета Збройних Сил України полягає у забезпеченні захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності держави. Водночас ЗСУ виконують функцію гаранта безпеки України від зовнішніх загроз, сприяючи стабільності у регіоні [97].

Основні завдання ЗСУ розподіляються на кілька категорій:

1. Оборона держави від збройної агресії, включаючи захист кордонів і відсіч агресору у разі нападу.
2. Участь у міжнародних операціях з підтримання миру, що відповідає міжнародним зобов'язанням України.
3. Забезпечення готовності до мобілізації, включаючи підтримання боєздатності, підготовку резервів і реагування на потенційні загрози.
4. Навчання та виховання особового складу, з акцентом на проведенні тренувань, формуванні офіцерського корпусу та вихованні патріотизму і дисципліни.
5. Виконання завдань в умовах надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи чи техногенні аварії [98].

Функції ЗСУ визначаються конкретними заходами, спрямованими на реалізацію поставлених завдань:

- оперативно-стратегічне планування, яке включає розробку і реалізацію оборонних планів;
- бойова підготовка через організацію тренувань, маневрів і навчань для підвищення готовності до виконання бойових завдань;
- управління військовими підрозділами шляхом координації їхніх дій;
- матеріально-технічне забезпечення, яке охоплює постачання необхідних ресурсів для виконання завдань;
- інформаційно-аналітична діяльність, що включає збір і аналіз даних для прийняття обґрунтованих рішень;
- військова дипломатія, яка реалізується через участь у міжнародних заходах і співпрацю з союзниками;
- забезпечення правопорядку у військових частинах, що передбачає контроль за дотриманням дисципліни та законності [98].

Таким чином, адміністративно-правовий статус Збройних Сил України є багатогранним явищем, яке визначає основні напрями їх діяльності та структуру взаємодії з іншими суб'єктами оборонної системи.

Сучасний етап розвитку України характеризується складними викликами, зумовленими збройною агресією Російської Федерації, яка становить загрозу для територіальної цілісності держави, її суверенітету, національних цінностей та самого існування українського суспільства. У цих умовах забезпечення національної безпеки набуває ключового значення у діяльності державних інституцій. Збройні Сили України нині виконують роль центрального елемента оборони проти агресора. Відвага, мобільність, висока мотивація та дисципліна українських військовослужбовців є прикладом для міжнародної спільноти у боротьбі за державний суверенітет і захист населення. Ці зусилля знаходять щире вдячність усього українського народу.

Водночас держава повинна, через відповідні органи влади, реалізовувати заходи, спрямовані на модернізацію, належне укомплектування та забезпечення Збройних Сил України сучасними засобами озброєння, ресурсами й гідним матеріальним забезпеченням [99].

Національна гвардія України відіграє провідну роль у реалізації правоохоронної функції держави, яка спрямована на підтримання законності, зміцнення правопорядку та захист прав і свобод громадян. Правоохоронна діяльність є основним напрямом функціонування Національної гвардії, оскільки її головна мета полягає у попередженні правопорушень та забезпеченні дотримання правових норм. Виходячи з цього, Національну гвардію можна віднести до правоохоронних органів, окресливши форми її діяльності у відповідній сфері [99].

Актуальність наукового аналізу правового статусу Національної гвардії України зумовлена її важливими завданнями у забезпеченні прав і свобод громадян, охороні державної безпеки та захисті державного кордону. Ця структура функціонує в межах специфічних адміністративно-правових відносин, що виникають у процесі застосування заходів адміністративного примусу, а також при фіксації та розгляді правопорушень, зокрема адміністративного характеру.

Національна гвардія входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, що відповідає за підтримання громадського порядку, безпеки та захисту прав і законних інтересів громадян і держави. Таким чином, Національна гвардія України є невід'ємною складовою системи державного управління в адміністративно-політичній сфері, що визначає її специфічний адміністративно-правовий статус [99].

Національна гвардія України виконує широкий спектр завдань, серед яких протидія злочинам, адміністративна діяльність, охорона громадського порядку, антитерористичні операції, заходи цивільного захисту, прикордонний контроль та оборона держави. Вона виступає суб'єктом адміністративного права, беручи участь у специфічних адміністративно-

правових відносинах, переважно правоохоронного характеру, і є частиною механізму державного управління в адміністративно-політичній сфері. У зв'язку з цим Національна гвардія має визначений адміністративно-правовий статус, який регламентує її діяльність [100, с. 29].

Доцільно класифікувати суб'єктів забезпечення національної безпеки України за кількома критеріями:

1. За обсягом повноважень і компетенцією, визначеними законодавством:

а) загальні (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України тощо);

б) спеціальні (Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Рада національної безпеки і оборони України, Національна гвардія України тощо).

2. За характером повноважень у сфері національної безпеки:

а) суб'єкти з державно-владними повноваженнями щодо інших суб'єктів;

б) суб'єкти, яким делеговані владні повноваження;

в) суб'єкти без владно-розпорядчих повноважень у відношенні до інших суб'єктів.

3. За рівнем управлінського забезпечення національної безпеки:

а) стратегічного рівня (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України);

б) тактичного рівня (міністерства, відомства, центральні органи виконавчої влади);

в) оперативного рівня (Служба безпеки України, Національна гвардія України, Національна поліція України тощо).

4. За роллю та важливістю діяльності:

а) основні (Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки, Національна гвардія України, Національна поліція України);

б) допоміжні (громадські об'єднання, міжнародні організації у сфері безпеки).

5. За спеціалізацією діяльності:

а) суб'єкти забезпечення інформаційної, екологічної, техногенної безпеки;

б) правоохоронні органи.

6. За територіальною компетенцією:

а) загальнодержавні;

б) регіональні;

в) місцеві.

Попри різноманітність суб'єктів національної безпеки, система забезпечення безпеки є цілісною. Її елементи – суб'єкти та об'єкти – функціонують у тісному взаємозв'язку, який має забезпечувати стійкість системи. Руйнування цих зв'язків, зокрема під впливом зовнішніх чи внутрішніх факторів, може призвести до дестабілізації всієї системи [100, с. 29].

У взаємодії між суб'єктами та об'єктами системи управління у сфері національної безпеки проявляються особливості функціональної організації. Головна відповідальність за реалізацію національних інтересів покладається на державу та її інституції, тоді як суспільство та громадяни відіграють допоміжну роль, формуючи спільно з державними органами єдину організаційно-функціональну систему [100, с. 29].

Суб'єкти публічного управління у сфері національної безпеки відіграють ключову роль у досягненні необхідного рівня безпеки держави, що зумовлює важливість оцінки ефективності їх функціонування. Стан цих суб'єктів та якість взаємодії між ними значною мірою визначають здатність держави реалізовувати свої функції у сфері національної безпеки [69, с. 5–6].

Водночас діяльність суб'єктів національної безпеки не обмежується зазначеними завданнями, оскільки нові виклики, загрози та ризики формують додаткові напрями їх роботи. У таких умовах стають очевидними недоліки

системи забезпечення національної безпеки, зокрема недостатня готовність окремих суб'єктів до оперативної адаптації, неузгодженість дій та нерівномірний розподіл функцій і повноважень. Це створює загрозу ефективності їх діяльності, особливо у випадках, коли потрібно забезпечити єдність і злагодженість у виконанні поставлених завдань.

З огляду на це виникає потреба у ґрунтовних теоретичних дослідженнях, спрямованих на визначення місця, ролі, обсягу повноважень та специфіки функціонування окремих суб'єктів національної безпеки. Такі дослідження є необхідними для вдосконалення їх діяльності на практиці та підвищення ефективності системи забезпечення національної безпеки загалом [101, с. 93].

Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні національної безпеки через реалізацію делегованих і власних повноважень, що закріплені законодавством. Зокрема, до компетенції виконавчих органів сільських, селищних та міських рад належать завдання, пов'язані з мобілізаційною підготовкою, цивільним захистом, створенням умов для функціонування пунктів пропуску через державний кордон, сприянням Державній прикордонній службі України у підтриманні режиму на кордоні, а також заходи з військово-патріотичного виховання населення.

Водночас до власних повноважень органів місцевого самоврядування у сфері адміністративно-територіального устрою належать підготовка і внесення пропозицій щодо відповідних питань у межах визначених законодавством повноважень. В.С. Куйбіда наголошує, що такі органи виконують функції сприяння державній владі, зокрема Службі безпеки України, шляхом подання до органів влади звернень про притягнення посадових осіб до відповідальності, а також звернення до суду з метою визнання незаконними актів інших органів влади [97, с. 8].

Разом із тим Служба безпеки України є не єдиним суб'єктом, з яким органи місцевого самоврядування активно взаємодіють у контексті національної безпеки. У системі публічного адміністрування органи місцевого

самоврядування є важливими елементами, що реалізують управлінські функції на рівні адміністративно-територіальних одиниць.

Основними функціями цих органів у сфері національної безпеки є:

- співпраця з державними органами щодо розподілу повноважень між центральною і місцевою владою;
- моніторинг, запобігання та ліквідація наслідків загроз і небезпек;
- реалізація заходів у надзвичайних ситуаціях відповідно до законодавства;
- розробка локальних програм безпеки;
- сприяння реалізації завдань правоохоронних органів на місцевому рівні;
- участь у вирішенні питань адміністративно-територіального устрою;
- підтримка заходів із забезпечення безпеки на кордонах;
- звернення до судів та подання запитів до органів влади;
- організація громадських слухань з питань національної безпеки.

Органи місцевого самоврядування у системі національної безпеки є невід'ємною складовою комплексного механізму публічного управління, в якому взаємодіють державні структури, місцеві інституції та громадські об'єднання. Їх злагоджена робота сприяє ефективному забезпеченню безпеки держави [101, 102].

Таким чином, результати проведеного аналізу дозволяють зробити висновок, що до суб'єктів забезпечення національної безпеки слід віднести органи державної влади та їх посадових осіб, які відповідно до чинного законодавства наділені компетенцією з охорони національних інтересів держави від актуальних і потенційних загроз.

Доцільно виділити такі критерії класифікації суб'єктів забезпечення національної безпеки:

1. За характером правосуб'єктності суб'єктів можна поділити на:

а) Суб'єкти загальної компетенції, до яких належать органи, що виконують функції забезпечення національної безпеки поряд з іншими

завданнями у сфері суспільного управління (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації тощо);

б) Суб'єкти спеціальної компетенції, основна діяльність яких зосереджена на реалізації завдань із забезпечення національної безпеки як у галузевому, так і міжгалузевому аспектах (Президент України, Рада національної безпеки та оборони України, Міністерство оборони України тощо).

2. За особливостями адміністративно-правового регулювання суб'єктів доцільно поділити на:

а) суб'єкти, які наділені владними повноваженнями у сфері адміністративно-правового регулювання питань національної безпеки;

б) суб'єкти, що реалізують повноваження шляхом виконання рішень адміністративно-правового управління в означеній сфері.

Оптимізація системи суб'єктів забезпечення національної безпеки держави повинна базуватися на чіткій регламентації їх функцій, завдань, прав, обов'язків та відповідальності. Важливим є також забезпечення злагодженої координації їх діяльності з метою реалізації законодавчо визначених повноважень, спрямованих на протидію загрозам і викликам, що впливають на національні інтереси держави.

2.2. Характеристика механізму публічного управління у сфері національної безпеки України

Забезпечення національної безпеки є багатогранним та складним феноменом, що відображається в різноманітності форм і методів, зокрема таких, які мають адміністративно-правову природу. Відповідно до економічного словника, поняття «форма» (від лат. Forma – вигляд, різновид, устрій, вид, тип) трактується як структура певних процесів або порядок їх організації; натомість «метод» визначається як спосіб досягнення конкретної

мети, вирішення поставленого завдання або ж сукупність прийомів для освоєння дійсності [104, с. 184].

Тлумачний словник української мови подає «форму» як тип, будову або спосіб організації певного явища; зовнішній прояв, що відображає його сутність і зміст; спосіб існування змісту через внутрішню структуру, організацію і зовнішній вираз; а також як спосіб реалізації або виявлення певної дії [105, с. 617]. У свою чергу, «метод» визначається як спосіб пізнання явищ природи і суспільного життя; прийом або система прийомів, що використовуються у конкретній сфері діяльності (наприклад, у науці чи виробництві); спосіб виконання дії.

Таким чином, у загальному розумінні форма являє собою зовнішній прояв реалізації змісту певного явища, тоді як метод виступає як спосіб або система способів діяльності, спрямованих на досягнення визначеної мети.

У юридичній літературі відсутня однозначність щодо сутності адміністративно-правових форм і методів, що обумовлює різноманіття підходів до їх розуміння. На думку І. Шамрая, форми та методи адміністративної діяльності, спрямовані на забезпечення прав і свобод громадян, не протиставляються, а функціонують у взаємозв'язку. Форми виступають зовнішнім відображенням узгодженої роботи елементів механізму забезпечення прав, завдяки яким закріплені у законодавстві права й свободи реалізуються на практиці. Це дозволяє відобразити структурну природу діяльності та шляхи, якими суб'єкти адміністративної діяльності впливають на об'єкти управління. Методи, у свою чергу, демонструють, які прийоми чи засоби використовуються для реалізації цих повноважень. Вибір форм визначається конкретними обставинами, критеріями ефективності та доцільності, а їх специфіка обумовлена характером дій суб'єктів [106, с. 752].

А. Румянцева-Козовник трактує форму адміністративної діяльності як сукупність дій, однорідних за правовою природою і спрямованих на забезпечення громадської безпеки та підтримання громадського порядку. На її думку, універсальність форм діяльності органів внутрішніх справ (ОВС)

зумовлюється тим, що реалізація завдань цих органів здійснюється в рамках законодавчо визначених форм [107, с. 117–118].

Деякі автори визначають форми адміністративної діяльності як групи дій, що мають зовнішній вираз і слугують для забезпечення громадського порядку, безпеки, протидії правопорушенням, надання адміністративних послуг та організації управління підрозділами поліції.

В. Біліченко розглядає форми діяльності Національної поліції у сфері публічної безпеки як систему дій, об'єднаних за напрямком їх приналежності до забезпечення безпеки й порядку, що мають зовнішнє вираження [108, с. 71–72].

У широкому розумінні адміністративно-правова форма забезпечення національної безпеки може бути охарактеризована як зовнішній прояв діяльності уповноважених суб'єктів, спрямованої на вирішення завдань, пов'язаних із захистом національних інтересів від загроз. Наукові підходи до класифікації адміністративно-правових форм відзначаються багатоманітністю, що обумовлено складністю самого феномена адміністративної діяльності.

Форми публічного адміністрування дозволяють отримати відповідь на питання про те, яким чином на практиці виконуються функції публічного адміністрування та вирішуються відповідні завдання. Варто зазначити, що подібна позиція є домінуючою серед дослідників у галузі адміністративного права та теорії державного управління [109, с. 10-12]. Незважаючи на консенсус у розумінні сутності категорії «форма публічного адміністрування», серед науковців відсутня єдність щодо її термінологічного оформлення. Це підтверджується різноманіттям термінів, які використовуються для опису способів зовнішнього вираження управлінської діяльності.

Так, деякі автори говорять про «форму державного управління» [110], інші вживають терміни «форма реалізації державної виконавчої влади», «форма діяльності органів публічної адміністрації», «форма управлінської

діяльності», «форма виконавчої діяльності» або «форма публічного адміністрування» [111]. Аналіз цих підходів свідчить, що згадані терміни у більшості випадків мають схожий зміст і часто застосовуються як синоніми. Проте таке їх використання не завжди є обґрунтованим. Наприклад, «форма управлінської діяльності» та «форма державного управління», з одного боку, і «форма виконавчої діяльності» та «форма реалізації виконавчої влади», з іншого, повинні бути чітко розмежовані, оскільки належать до різних аспектів державного управління та виконавчої влади, які, як відомо, не є тотожними.

Державне управління розглядається як одна з форм здійснення виконавчої влади, що має ширший зміст, визначає якісні характеристики виконавчої влади та може проявлятися у діяльності всіх гілок державної влади. Отже, категорії «форма управлінської діяльності» та «форма реалізації виконавчої влади» не є рівнозначними, оскільки перша охоплює значно ширше коло відносин та явищ.

Таким чином, під формами публічного адміністрування у контексті розглядуваної сфери слід розуміти зовнішньо виражену діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що здійснюється в межах їх компетенції та спрямована на виконання завдань у сфері національної безпеки України. Це визначення акцентує на тому, що форма публічного адміністрування є зовнішнім проявом відповідних дій, а не самими діями суб'єктів публічного адміністрування. Таке розмежування має принципове значення, оскільки дозволяє відокремити зміст управлінської діяльності від її зовнішнього вираження.

О. Панова у своїй науковій роботі, присвяченій забезпеченню публічної безпеки, виділяє правові та організаційні форми забезпечення публічної безпеки в Україні. До правових форм вона відносить:

1. Видання нормативних та індивідуальних правових актів, спрямованих на забезпечення функціонування сфери публічної безпеки. Такі акти мають низку специфічних характеристик:

- обов'язковий владний характер;

- прийняття на основі закону або з метою його виконання;
- імперативність із чітким зазначенням алгоритму дій чи правовстановлюючого факту;
- встановлення моделі поведінки адресата;
- видання уповноваженими суб'єктами забезпечення публічної безпеки;
- необхідність дотримання процедур, регламентованих законодавством, для набрання актом законної сили;
- підґрунтя для виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин у цій сфері.

2. Здійснення юридично значущих дій, під якими розуміється комплекс заходів, реалізованих уповноваженими суб'єктами для встановлення, зміни чи упорядкування адміністративно-правових відносин у сфері публічної безпеки. Результатом таких дій стає настання певних правових наслідків.

3. Укладання адміністративних договорів у сфері публічної безпеки. Адміністративний договір Панова визначає як спільний правовий акт, укладений на основі адміністративно-правових норм між суб'єктом владних повноважень, компетенція якого охоплює забезпечення публічної безпеки, та іншою стороною. Метою такого договору є створення умов для ефективного функціонування сектору безпеки, забезпечення законності, правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також інтересів суспільства та держави. Договір спрямований на мінімізацію негативного впливу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних та технологічних факторів на рівень захищеності життєво важливих інтересів.

Авторка зазначає, що наведені правові форми у тій чи іншій мірі знаходять відображення в діяльності переважної більшості суб'єктів, відповідальних за забезпечення національної безпеки. З огляду на це, доцільно розглянути правове регулювання застосування цих форм у практичній діяльності окремих суб'єктів, залучених до забезпечення національної безпеки [112, с. 18–20].

На основі аналізу положень Закону України «Про національну безпеку України» можна визначити низку форм забезпечення національної безпеки, що реалізуються Президентом України як її гарантом. До них належать:

1. Нормативно-регулюючі форми, які передбачають:

- видання наказів і директив Верховного Головнокомандувача з питань оборони, включаючи оперативне доукомплектування Збройних Сил України та інших військових формувань у період особливого стану;

- введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони України (РНБО);

- видання указів і розпоряджень з питань національної безпеки та оборони, що мають обов'язковий характер і визначають напрями державної політики у цій сфері;

- затвердження стратегій, доктрин і концепцій, які окреслюють загрози національній безпеці, а також основні напрями розвитку сектору безпеки і оборони;

- законодавчу ініціативу у Верховній Раді України щодо регулювання питань національної безпеки та оборони [37].

2. Управлінсько-координаційні форми, що включають:

- загальне керівництво розвідувальними органами;

- подання до Верховної Ради України щодо оголошення стану війни або прийняття рішень про мобілізацію, введення воєнного чи надзвичайного стану;

- оголошення окремих територій зонами надзвичайної екологічної ситуації із подальшим затвердженням таких рішень парламентом [37].

Міністерство оборони України реалізує форми діяльності, визначені Положенням про міністерство:

- Нормативно-регулюючі форми, до яких належать розроблення проектів законів, актів Президента і Кабінету Міністрів, узагальнення практики застосування законодавства та пропозиції щодо його вдосконалення.

- Інформаційно-аналітичні форми, що включають розвідувальну діяльність і захист інформації.
- Планувальні форми, зокрема підготовка Стратегічного оборонного бюлетеня та проектів оборонних державних цільових програм.
- Координаційні форми, наприклад, організація роботи наукових установ, підпорядкованих Міноборони.
- Контрольні форми, які передбачають моніторинг мобілізаційної готовності, транспортних засобів, а також контроль якості продукції військового призначення [37].

Автори навчальної літератури виділяють такі форми діяльності органів системи МВС України, з урахуванням їх функціонального призначення:

- профілактична;
- оперативно-розшукова;
- кримінально-процесуальна;
- виконавча;
- охоронна (на договірній основі);
- організаційно-правова [113, с. 374].

Ця класифікація підкреслює правоохоронну функцію органів МВС як основу їх діяльності. Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, повноваження МВС охоплюють низку функцій, спрямованих на забезпечення публічної безпеки, захист прав і свобод громадян, а також реалізацію завдань у сфері національної безпеки.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) у межах своєї діяльності щодо забезпечення національної безпеки держави реалізує такі форми:

Нормотворча діяльність, яка включає розроблення пропозицій з удосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та нормативно-правових актів міністерств. Ці пропозиції подаються Міністрові внутрішніх справ відповідно до встановленого порядку.

Інформаційна діяльність, що передбачає оповіщення та інформування центральних і місцевих органів виконавчої влади про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій, а також підготовку експертних висновків щодо рівня таких ситуацій.

Координаційна діяльність, яка охоплює організацію взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання у сфері евакуації населення, а також координацію проведення аварійно-рятувальних робіт, що виконуються авіаційними підрозділами ДСНС та іншими уповноваженими суб'єктами, незалежно від форми власності.

Діяльність із ліквідації загроз, яка включає безпосереднє реагування на загрози національним інтересам держави, зокрема гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги у ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійних лих та інших небезпечних подій, що створюють загрозу життю чи здоров'ю людей або призводять до матеріальних збитків.

Контрольно-наглядова діяльність, яка реалізується шляхом контролю у сфері гідрометеорологічної діяльності та за виконанням інженерно-технічних заходів цивільного захисту [114].

Участь громадських формувань у забезпеченні громадського порядку

С. Дерев'яно виокремлює такі форми участі членів громадських формувань у забезпеченні громадського порядку, що є частиною національної безпеки:

інформаційно-аналітична, організаційна та кадрова діяльність, спрямована на управлінське забезпечення участі формувань у підтриманні порядку;

забезпечення публічної безпеки і профілактика правопорушень, яке передбачає активну участь членів громадських формувань разом із поліцейськими у підтриманні безпеки та правопорядку;

індивідуально-профілактична діяльність, що включає виявлення правопорушників, аналіз причин і умов, які сприяють порушенням, а також

застосування профілактичних заходів і контроль за поведінкою правопорушників;

агітаційно-пропагандистська робота, в якій члени громадських формувань беруть участь з метою підвищення рівня правосвідомості громадян [115].

Таке різноманіття форм діяльності ДСНС та громадських формувань свідчить про їхню важливу роль у забезпеченні публічної безпеки та захисті національних інтересів.

Підсумовуючи розгляд адміністративно-правових форм забезпечення національної безпеки держави, слід зазначити, що їх конкретний вибір обумовлюється повноваженнями суб'єкта, який їх реалізує. Ці форми поділяються на дві основні категорії: ті, що стосуються нормотворчості, та ті, що пов'язані із застосуванням правових норм. При цьому лише суб'єкти, яким надано відповідні публічно-владні повноваження, мають право на реалізацію нормотворчих функцій у межах забезпечення національної безпеки.

У науковій літературі методи державного управління визначаються як способи та засоби практичного впливу органів виконавчої влади й їх посадових осіб на об'єкти управління відповідно до наданих повноважень. І. Зозуля підкреслює, що методи в адміністративному праві виражають сутність управлінського впливу, конкретизуючи волю держави через діяльність уповноважених органів у межах їхніх юридично-владних компетенцій. Таким чином, методи державного управління виступають як сукупність способів, прийомів і засобів впливу на підконтрольні об'єкти для досягнення поставлених цілей і вирішення конкретних завдань [116, с. 59].

На думку А. Боровика та М. Макаренка, адміністративно-правові методи – це закріплені законом засоби, способи та прийоми реалізації владно-організаційного впливу уповноважених суб'єктів. Ці методи мають бути:

1. Орієнтованими на забезпечення правозахисних механізмів.
2. Варіативними та адаптованими до широкого спектра завдань.

3. Гнучкими й такими, що реально можуть бути застосовані у конкретних ситуаціях [117, с. 62–63].

В. Кирилюк і В. Гаркуша зазначають, що змістом адміністративно-правової охорони правоохоронними органами є комплекс заходів, які реалізуються посадовими особами поліції. Ці заходи спрямовані на створення та підтримку безпеки життєдіяльності суб'єктів суспільних відносин [118, с. 56].

Отже, адміністративно-правові методи та форми забезпечення національної безпеки є важливими інструментами у діяльності органів державного управління та правоохоронних структур, спрямованими на досягнення поставлених завдань у сфері захисту національних інтересів.

Л. Могілевська справедливо зазначає, що переконання та примус є загальноновизнаними й універсальними методами державного управління. Ці методи використовуються на всіх рівнях державної діяльності, у різних галузях та сферах, і визначають зміст інших методів впливу. Їхнє застосування базується на механізмі прав і обов'язків, відображаючи сутність відносин влади та підпорядкування. Поряд із переконанням і примусом у науковій літературі виділяють такі методи, як виховна робота, заохочення та профілактика правопорушень. Однак саме переконання та примус є найбільш поширеними в управлінській діяльності, оскільки вони формують систему засобів впливу держави через її органи та посадових осіб на свідомість і поведінку людей, забезпечуючи організованість, дисциплінованість і стабільність у суспільстві [237, с. 193].

С. Дембіцька зазначає, що переконання та примус взаємодоповнюють один одного як методи державного управління. Ці методи виступають системою заходів, спрямованих на формування належної поведінки суб'єктів публічно-правових відносин. Зокрема, переконання полягає у психічному впливі, через який особа добровільно приймає позицію суб'єкта правового впливу, усвідомлюючи її як власну цінність. Примус, у свою чергу, базується на зовнішньому впливі, що іноді суперечить волі підпорядкованої особи.

Авторка вважає переконання більш прогресивним методом, оскільки воно застосовується як у правовій, так і в неправовій формах, включаючи виховні, заохочувальні та роз'яснювальні заходи, спрямовані на підвищення правосвідомості громадян [120, с. 133–134].

Вибір методів забезпечення національної безпеки обумовлюється метою та завданнями, які мають бути вирішені. У боротьбі з правопорушеннями в цій сфері активно застосовуються методи адміністративного примусу. У правовій літературі підкреслюється, що адміністративний примус є ключовим засобом попередження, виявлення і припинення порушень правових норм. Його використання сприяє притягненню винних до юридичної відповідальності, усуненню негативних наслідків правопорушень і виконанню основних завдань правоохоронної діяльності.

Таким чином, методи переконання та примусу є важливими інструментами публічного управління у сфері національної безпеки України, забезпечуючи стабільність правопорядку та ефективність реалізації державних завдань у сфері національної безпеки.

У сфері забезпечення національної безпеки держави застосовуються як примусові, так і переконувальні методи впливу. Зокрема, методи переконання реалізуються через вплив суб'єктів владних повноважень на свідомість осіб, залучених до забезпечення національної безпеки. До прикладів таких методів належать пропагування правомірної поведінки, інформування про існуючі та потенційні загрози, організація навчання щодо реагування на подібні виклики тощо. У науковій літературі звертається увага на те, що для забезпечення публічної безпеки застосовують широкий спектр методів переконання. Зокрема, це правове виховання, роз'яснення неправомірності певної поведінки, рекомендації щодо дій у конкретних обставинах, критика антисоціальних дій, а також заохочення [121, с. 95].

Зважаючи на те, що метод переконання є одним із адміністративно-правових засобів забезпечення публічної безпеки, слід зазначити, що його ефективність у впливі на свідомість особи є неоднозначною. У разі відсутності

позитивних результатів від застосування переконувальних методів доцільно використовувати комплекс примусових заходів, що належать до компетенції відповідних суб'єктів. Ці заходи спрямовані на впорядкування суспільних відносин відповідно до правових норм. Примусові адміністративно-правові методи забезпечення публічної безпеки передбачають фізичний, матеріальний або психологічний вплив, що має на меті запобігання порушенню правових норм і створення відчуття невідворотності відповідальності за протиправну поведінку [121, с. 95].

Вибір методів забезпечення національної безпеки держави зумовлюється низкою факторів, зокрема: метою та завданнями їх застосування, сферою використання, повноваженнями суб'єктів, які реалізують ці методи, а також конкретними обставинами ситуації. Оцінка зазначених факторів визначає оптимальний підхід до вибору методів, що забезпечує ефективне виконання поставлених завдань у цій сфері.

Форми забезпечення національної безпеки держави слід розглядати як встановлені нормами чинного законодавства способи реалізації функцій і завдань уповноважених владних суб'єктів, спрямованих на захист національних інтересів. Їх визначення має здійснюватися виключно на законодавчому рівні. Форми захисту національної безпеки безпосередньо обумовлені обсягом і змістом повноважень суб'єктів, які їх застосовують, і є складовою частиною адміністративно-правового статусу цих суб'єктів. З огляду на це, доцільно поділити такі форми на дві основні категорії:

1. Нормотворчі форми, що реалізуються через прийняття нормативно-правових актів різного характеру у сфері національної безпеки. Для цих форм передбачаються такі вимоги: компетентність органів, які ухвалюють акти; відповідність змісту актів Конституції України та законам.

2. Нормозастосовчі форми, що охоплюють заходи контролю, координації та інші дії суб'єктів, уповноважених на виконання завдань у сфері національної безпеки.

Методи забезпечення національної безпеки держави представляють собою сукупність передбачених законодавством прийомів і способів впливу на поведінку осіб, які є учасниками механізму забезпечення безпеки. Ці методи входять до компетенції суб'єктів, наділених владними повноваженнями, і спрямовані на захист національних інтересів від реальних і потенційних загроз. Основою таких методів є адміністративно-правові засоби переконання та примусу, вибір яких регулюється законодавством і залежить від сфери суспільних відносин і конкретної ситуації. При цьому застосування методів визначається принципами ефективності та оптимального використання ресурсів.

Варто зазначити, що методи забезпечення національної безпеки можуть застосовуватися як окремо, так і у взаємодії, з урахуванням вимог законодавства та актуальних потреб. Вибір конкретного методу залежить від:

1. Завдань, які стоять перед уповноваженим органом.
2. Обсягу прав і обов'язків, визначених для цього органу законом.
3. Характеристик конкретної ситуації.
4. Очікуваного співвідношення між ефективністю досягнення цілей та витратами ресурсів (фінансових, матеріальних, людських).

Хоча наведений перелік форм і методів не є вичерпним, їх належне використання вимагає чіткого нормативного регулювання. Таким чином, їхній зміст і значення повинні бути повноцінно висвітлені у спеціальному законодавстві.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО ХАРАКТЕРУ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження викликів зовнішнього та внутрішнього характеру в системі публічного управління національною безпекою України обумовлена сучасними геополітичними реаліями, зростанням кількості загроз та ризиків для державної безпеки, а також необхідністю забезпечення ефективного функціонування механізмів реагування на ці виклики. У контексті глобальної нестабільності, військових конфліктів, економічних криз та інформаційних атак особливого значення набуває аналіз зовнішніх факторів, які впливають на стабільність і безпеку держави.

Водночас внутрішні проблеми, такі як недосконалість нормативно-правової бази, недостатня міжвідомча координація, обмеженість ресурсів та прояви корупції, суттєво ускладнюють реалізацію завдань публічного управління у сфері національної безпеки. Усвідомлення масштабів цих проблем та їхнього взаємозв'язку із зовнішніми викликами є необхідним для розробки комплексної стратегії зміцнення державної безпеки.

Дослідження можливих шляхів подолання зазначених викликів дозволить запропонувати науково обґрунтовані рішення, спрямовані на оптимізацію функціонування системи публічного управління національною безпекою України, підвищення її ефективності, адаптивності та стійкості до нових загроз. Усе це підкреслює важливість і практичну значущість запропонованого розділу дослідження.

Безпека держави та кожної особи, яка проживає на її території, є фундаментальною категорією, що залишається актуальною на всіх етапах формування, існування та розвитку суспільних відносин. Як зазначається у літературі, суспільна безпека залежить від рівня розвитку та гармонійної взаємодії суспільних і державних інституцій, ефективності законодавства,

формування громадянської свідомості та спроможності захищати права і свободи всіх верств населення демократичними правовими методами. Це включає також протидію антисоціальним і антидемократичним проявам незалежно від джерела їх походження, включно з діями держави [122, с. 98].

Збройна агресія проти України та окупація окремих її територій стали серйозним викликом для суспільства, висуваючи на перший план питання забезпечення національної безпеки. У цих умовах система державного управління національною безпекою стикається з новими проблемами, які потребують оперативного вирішення. Ключовими компонентами забезпечення національної безпеки вважається розробка ефективних оборонних механізмів, перерозподіл бюджетних коштів відповідно до потреб оборонно-промислового комплексу, створення науково-дослідних установ для розробки інноваційних засобів захисту цивільного населення та військовослужбовців, а також для випробування новітніх видів озброєння.

На законодавчому рівні було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на реагування на реальні загрози суверенітету, незалежності та демократичному устрою України. Проте низька ефективність функціонування державних органів суттєво уповільнила процес розробки та впровадження державної політики у сфері національної безпеки. Крім того, одним із найбільших викликів для системи державного управління залишається дефіцит фінансових ресурсів. Це ускладнює виділення коштів на виробництво та закупівлю сучасного озброєння і військової техніки у необхідних обсягах та належної якості, що значно впливає на обороноздатність країни.

Одним із ключових викликів у сфері національної безпеки є забезпечення інформаційної безпеки, яка охоплює захист суспільства від фейкової інформації та дезінформації. Такі явища спричиняють панічні настрої серед населення, формують негативне сприйняття управлінських рішень органів влади та підривають довіру до державних інституцій. Особливо в умовах війни ці процеси можуть мати катастрофічні наслідки.

Сучасні реалії свідчать про значне обмеження суверенітету держави у сфері інформації та інтелектуальних ресурсів, що підвищує ризик виникнення загроз у цій сфері, яка є невід'ємною складовою системи національної безпеки [123].

Серед пріоритетів державної політики є реалізація комплексу заходів, спрямованих на зміцнення захисту в інформаційному середовищі. Одним із основних чинників, що негативно впливають на стан інформаційної безпеки, є систематичні дезінформаційні кампанії країни-агресора, які спрямовані на підвищення тривожності серед населення та ослаблення довіри до державних органів. У цьому контексті актуальним є створення ефективних механізмів для виявлення та видалення шкідливої інформації, що може спотворювати об'єктивне сприйняття подій [123].

Війна ХХІ століття набуває гібридного характеру, використовуючи різноманітні прийоми впливу на суспільство. Своєчасне реагування на інформаційні маніпуляції у медіа-просторі сприяє формуванню об'єктивного розуміння громадськістю ситуації, що розгортається на фронті. Інструменти інформаційної протидії, які належать до так званої «м'якої сили», демонструють свою ефективність і меншу затратність у порівнянні з військовими чи економічними методами.

Недостатній рівень забезпечення інформаційної безпеки має значний вплив на ментальну безпеку суспільства, яка охоплює такі аспекти, як освіта, культура, духовний розвиток, соціально-трудова сфера тощо. Ігнорування цих складових національної безпеки державними органами може призвести до серйозних негативних наслідків, що підкреслює необхідність комплексного підходу до їх захисту.

5 жовтня 2015 року в Україні було створено Кіберполіцію як окремий структурний підрозділ Національної поліції [124]. Її заснування стало відповіддю на нагальні виклики кіберзлочинності та передбачало реформування підрозділів Міністерства внутрішніх справ і підготовку висококваліфікованих фахівців. Основною метою діяльності Кіберполіції є боротьба з кіберзлочинами, що включає впровадження новітніх технологій,

здатних ефективно використовуватися в оперативно-службовій діяльності та під час виконання службових обов'язків.

До ключових завдань Кіберполіції належать реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності, завчасне інформування громадян про кіберзагрози, розробка та впровадження інструментів для систематизації даних про кіберінциденти, а також співпраця з міжнародними партнерами в режимі реального часу. Крім того, Кіберполіція бере участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо використання комп'ютерних технологій та здійснює заходи для протидії злочинам у сфері платіжних систем.

Сучасна кіберзлочинність ускладнює функціонування цього підрозділу через стрімке зростання кількості злочинів, що створює додаткове навантаження. У контексті війни, яка супроводжується кібернетичними атаками як елементом гібридної агресії, особливо важливою стає превентивна робота. Зокрема, це стосується поширення знань серед громадян щодо методів уникнення кіберзагроз. Високе навантаження на Кіберполіцію підкреслює потребу в оновленні її методів роботи, ресурсного забезпечення та підготовки кадрів для адекватного реагування на виклики [125].

Розвиток цифрових технологій в Україні набуває стратегічного значення, оскільки ці технології проникають у всі сфери суспільного життя. Прийняття Кабінетом Міністрів України Розпорядження від 3 березня 2021 року щодо схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей стало важливим кроком у цьому напрямі [126]. Основними завданнями Концепції є формування цифрових навичок та компетентностей, розробка змін до законодавства, спрямованих на регулювання цифрової освіти, та створення механізмів моніторингу розвитку цифрових компетентностей громадян.

Цифрова трансформація та підвищення обізнаності громадян щодо ризиків в Інтернеті є критично важливими для забезпечення національної безпеки. Водночас розвиток цифрових навичок у професійних середовищах сприяє посиленню державної спроможності у боротьбі з сучасними викликами, що зумовлені глобальною цифровізацією. Реалізація цих завдань

допомагає створити ефективну систему протидії кіберзлочинності та забезпечити сталий розвиток електронної демократії і людського капіталу [126].

Сучасні цифрові технології відкривають широкі можливості для органів силового блоку, забезпечуючи оперативну взаємодію з населенням, поширення інформації з районів бойових дій та своєчасне інформування про потенційні й існуючі загрози. Використання цифрових інструментів значно прискорює передачу текстової, фото- та відеоінформації, що розширює можливості суспільства в отриманні актуальних даних [127, с. 87].

Проте, не всі державні органи повною мірою інтегрували новітні цифрові технології у свою діяльність і перебувають на стадії їх освоєння. Водночас цифровізація супроводжується новими викликами, такими як нерівномірний доступ до цифрових ресурсів, кіберзагрози та зміни на ринку праці [126]. Необачне використання цифрових технологій працівниками державних установ може створювати значні ризики для національної безпеки. Зокрема, публікація службової інформації через персональні профілі в соціальних мережах може призвести до витоку даних, у тому числі тих, що становлять державну таємницю. Вільний доступ до цифрових пристроїв та комунікаційних мереж також створює загрозу отримання цієї інформації іноземними розвідками та кримінальними структурами [128].

Спецслужби можуть легко отримати відомості про роботу державних органів чи інших установ і використати їх для підриву національної безпеки. Тому важливим є дотримання умов ефективного застосування цифрових технологій, серед яких варто виокремити захист персональних даних, підвищення рівня комп'ютерної грамотності громадян і державних службовців, дотримання етичних норм у цифровому середовищі, а також розробку законодавчої бази з кібербезпеки із залученням кваліфікованих фахівців.

Соціальні мережі відіграють особливу роль у сучасних умовах, як у питаннях інформаційного захисту, так і у створенні ризиків. Вони є потужним

інструментом впливу, який активно використовують російські політики, журналісти та блогери для поширення дезінформації. Фактори такого впливу включають розгалужену мережу фейкових новин та сприйнятливість аудиторії до дезінформації. Хоча соціальні медіа забезпечують трансляцію подій у режимі реального часу і створюють відчуття причетності до суспільно-політичних процесів, їхня незалежність і доступність нерідко використовуються для маніпуляцій.

Ефективне управління цифровими технологіями та інформаційним простором є ключовим фактором у забезпеченні національної безпеки та стабільності.

У сучасних умовах ворожі суб'єкти активно залучають соціальні ресурси для досягнення таких цілей: «1) отримання розвідувальної інформації через збір даних; 2) поширення дезінформації з метою впливу на свідомість громадян, формування їх переконань у протилежному напрямку. Паралельно зростає активність окремих груп, які щоденно здійснюють розвідку щодо функціонування збройних сил, критично важливої інфраструктури та оборонного виробництва. Поширення зловживань ресурсами держави-агресора через системи психологічної маніпуляції, зокрема через інтернет-ЗМІ та соціальні мережі, спрямоване на дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації, що зрештою загрожує суверенітету та територіальній цілісності держави» [129, с. 12–13].

Однією з головних цілей маніпуляторів є розповсюдження «сенсаційної» інформації у соціальних мережах, спрямованої на її подальше транслявання користувачами ширшій аудиторії, що дозволяє представити її як відображення суспільної думки або настроїв окремих груп населення [130, с. 37].

На думку дослідників Н. Прямухіної та Ю. Бойка, «діяльність інформаційних агресорів, яка створює загрозу національній безпеці, реалізується переважно через інформаційні атаки, викривлення даних або поширення фейкової інформації. Однак такі атаки можуть бути спростовані

шляхом об'єктивного висвітлення реальних подій, що сприяє зміцненню довіри аудиторії. Водночас сторінки таких агресорів, на відміну від органів державної влади, не мають достатніх фінансових, адміністративних та правових ресурсів для значного впливу» [131, с. 281].

У контексті наведеного постає питання щодо заходів, які повинні реалізовувати державні органи, особливо у сфері оборони, для захисту стратегічної інформації, запобігання зламам соціальних сторінок та спростування дезінформації. Для цього, зокрема, пропонується:

1. Організація моніторингу інформації, особливо з невідомих джерел, яка охоплює суспільно-політичні новини та поширюється на значну аудиторію. Цей моніторинг мають здійснювати пресслужби державних установ, органи місцевого самоврядування та правоохоронні органи.

2. Швидке реагування на результати моніторингу шляхом надання достовірних даних, що дозволяє оперативно спростовувати фейкові повідомлення. У разі потреби слід організовувати інтерв'ю, фото- та відеофіксацію, а також надавати коментарі уповноважених осіб.

3. Встановлення джерел та суб'єктів поширення неправдивої інформації, а також причин негативного інформаційного потоку з подальшим притягненням винних до відповідальності або блокуванням таких ресурсів.

4. Створення або реформування підрозділів оборонного сектору з відповідною спеціалізацією, залученням висококваліфікованих фахівців.

5. Використання новітніх технологій для збору та аналізу інформації з метою виявлення потенційних загроз для національної безпеки.

6. Заборона публікації у соціальних мережах даних щодо озброєння, переміщення військових частин та інших аспектів оборонної діяльності.

7. Розробка комплексного механізму комунікації через соціальні медіа, який об'єднує зазначені кроки для досягнення ефективного впливу на свідомість громадян.

У сучасних умовах триває процес переосмислення обсягів і змісту інформації, що розповсюджується через соціальні мережі. Для уникнення

залежності від інформаційних маніпуляцій і забезпечення стратегічної стійкості, діяльність у соціальних медіа повинна займати провідне місце серед інформаційних заходів. Соціальні мережі набувають ключового значення як інструмент поширення інформації та встановлення ефективного контакту з цільовою аудиторією. Разом із цим, інформаційні атаки з боку противника становлять пряму загрозу національній безпеці держави.

У контексті російсько-української війни протидія фейковим новинам, реалізація превентивних заходів інформаційної безпеки та усунення неправомірних джерел є одними з пріоритетних завдань уповноважених державних органів і посадових осіб. Гігієна інформаційного простору значною мірою визначає формування суспільних настроїв, ставлення до Збройних сил України (ЗСУ) та оцінку результатів їхніх дій у бойових умовах.

Використання соціальних мереж органами військового управління та військовими частинами є ефективним засобом забезпечення національної безпеки, адже це сприяє розвитку інформаційного суспільства, встановленню довіри між користувачами, формуванню здорових суспільних відносин і ефективній протидії агресії з боку Російської Федерації.

Водночас, серед ключових проблем системи забезпечення національної безпеки залишається недостатнє фінансування. Як було зазначено раніше, ефективність державного управління у сфері національної безпеки безпосередньо залежить від доступності фінансових ресурсів. Фінансова безпека держави є не лише основою її економічного розвитку, що гарантує незалежність, територіальну цілісність та гідний рівень життя громадян, але й важливим чинником, який впливає на обороноздатність країни загалом.

За умов воєнного стану фінансова безпека набуває особливої ваги, оскільки обороноздатність держави, діяльність збройних сил та органів оборони залежать від стабільного і достатнього фінансування. Джерела фінансового забезпечення включають не лише державний бюджет, але й міжнародну допомогу. Як зазначено, «пошук джерел фінансування та визначення пріоритетів використання фінансових ресурсів є основою для

підтримання національної безпеки, особливо у воєнний час. Ефективна акумуляція та раціональне використання ресурсів для досягнення перемоги, захисту територіальної цілісності, національних інтересів та безпеки громадян є невід’ємними складовими фінансової безпеки держави, що потребують належного правового регулювання».

ВИСНОВКИ

У результаті здійсненого дослідження зроблено такі Висновки:

Встановлено, що публічне управління у сфері національної безпеки є ключовим інструментом забезпечення стабільності держави, який базується на організуючій, координаційній і контрольній діяльності суб'єктів управління. Окреслено, що воно охоплює систематичне використання правових, організаційних та економічних механізмів для підтримки національної безпеки в умовах динамічних внутрішніх і зовнішніх загроз.

Виявлено, що публічне управління у сфері національної безпеки має інтеграційний характер, поєднуючи функції стратегічного планування, реалізації державної політики та моніторингу її виконання; формує правові, інституційні та організаційні засади для своєчасного реагування на потенційні загрози.

Констатовано, що національна безпека виступає багатовимірним об'єктом управління, який включає в себе військову, економічну, інформаційну, екологічну, енергетичну складові. Виявлено, що ефективне управління забезпечується через побудову міжвідомчої координації, використання системи національних стратегій та програм.

Встановлено, що правовий фундамент публічного управління у сфері національної безпеки України ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про національну безпеку», «Про основи національної безпеки України» та низці міжнародних угод. Визначено, що розвиток правових норм у цій сфері має враховувати не лише поточні виклики, але й тенденції розвитку міжнародного права.

Нормативно-правова база, що визначає регулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки України, розроблена на основі Конституції України, з урахуванням масштабних змін, які відбуваються як на національному, так і на міжнародному рівнях. У системі нормативно-правових актів, що складають правовий фундамент державної політики у сфері національної безпеки та оборони, особливе значення мають такі

документи: 1) Конституція України; 2) Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII; 3) стратегічні документи, зокрема Стратегія національної безпеки України (затверджена 14 вересня 2020 року), Стратегія воєнної безпеки України (від 25 березня 2021 року), Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (від 20 жовтня 2021 року), Стратегія біобезпеки та біологічного захисту (від 15 жовтня 2021 року), Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України (від 18 червня 2021 року), Доктрина інформаційної безпеки України (від 25 лютого 2017 року); 4) міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють питання безпеки на глобальному рівні.

Визначено, що інтеграційний підхід у публічному управлінні сприяє створенню комплексної системи захисту, яка охоплює всі ключові аспекти національної безпеки. Він передбачає тісну взаємодію між державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Встановлено, що система суб'єктів забезпечення національної безпеки охоплює сукупність державних і недержавних інституцій, об'єднаних спільними цілями та завданнями, що спрямовані на захист, збереження та зміцнення національних інтересів і цінностей, а також на протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам.

До системи суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки віднесено: Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба

спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, а також центральний орган виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію державної військово-промислової політики.

Констатовано, що зазначений перелік є вичерпним і закріплений у чинному законодавстві, при цьому жоден нормативно-правовий акт не містить альтернативного складу суб'єктів сектору безпеки та оборони. Законодавчі акти чітко визначають функції, місце та роль інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, які забезпечують національну безпеку у співпраці із суб'єктами сектору безпеки та оборони. Особливого значення в умовах воєнного стану набувають діяльність Збройних Сил України, Національної гвардії України та Національної поліції України, які здійснюють ключові функції щодо забезпечення національної безпеки й оборони.

Запропоновано критерії класифікації суб'єктів, що здійснюють забезпечення національної безпеки. Суб'єктів поділено на основі двох ознак: а) за характером правосуб'єктності: суб'єкти загальної компетенції, коло повноважень яких охоплює забезпечення національної безпеки поряд з іншими аспектами суспільного життя (до цієї категорії належать Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації); б) суб'єкти спеціальної компетенції – органи, діяльність яких переважно спрямована на забезпечення національної безпеки як на галузевому, так і на міжгалузевому рівнях (зокрема, Президент України, Рада національної безпеки і оборони, Міністерство оборони та інші).

Ідентифіковано, що значним викликом у сфері публічного управління є фрагментарність та недостатня гнучкість нормативно-правової бази, що ускладнює оперативне реагування на сучасні виклики та загрози. Виявлено необхідність подальшого вдосконалення механізмів управління шляхом розробки нових стратегій, використання цифрових технологій для

прогнозування та моделювання ризиків, а також запровадження ефективної системи моніторингу.

Акцентовано увагу на тому, що форми забезпечення національної безпеки слід розуміти як закріплені нормами чинного законодавства зовнішні способи реалізації функцій і завдань, покладених на уповноважених суб'єктів публічної влади, з метою захисту національних інтересів держави. Визначення форм забезпечення національної безпеки повинно здійснюватися виключно на законодавчому рівні. Зазначено, що ці форми безпосередньо залежать від обсягу та змісту повноважень суб'єктів, які їх реалізують, і є складовою адміністративно-правового статусу відповідних суб'єктів.

Обґрунтовано, що методи забезпечення національної безпеки представляють собою систему законодавчо закріплених прийомів і способів впливу на поведінку осіб, залучених до механізму реалізації цієї безпеки. Зазначені прийоми і способи входять до компетенції суб'єктів, наділених владними повноваженнями відповідно до норм чинного законодавства, і спрямовані на захист національних інтересів від актуальних і потенційних загроз.

Основу методів забезпечення національної безпеки становлять адміністративно-правові методи переконання та примусу. Вибір конкретного методу залежить від специфіки сфери суспільних відносин, у межах якої вони застосовуються, а також від характеру ситуації. Регламентація застосування методів здійснюється на основі чинного законодавства, з урахуванням принципів ефективності та оптимізації витрат ресурсів, що забезпечує їх відповідність поставленим завданням.

Підтверджено, що у сучасних умовах зростання зовнішніх і внутрішніх загроз, пов'язаних із військовими конфліктами, гібридними війнами, кіберзагрозами та екологічними катастрофами, магістерське дослідження теми «Публічне управління у сфері національної безпеки України» є надзвичайно актуальним і сприяє формуванню науково обґрунтованих підходів до підвищення ефективності цієї системи.

З'ясовано, що проблеми, що виникають у системі державного управління національною безпекою України, можна розглядати в контексті їхнього зовнішнього та внутрішнього характеру, кожен із яких вимагає окремого підходу до аналізу та вирішення. Зовнішні виклики пов'язані з впливом глобальних та регіональних загроз, зокрема геополітичної нестабільності, економічного тиску, міжнародного тероризму та кіберзагроз. Водночас внутрішні проблеми включають недоліки в організації управлінських процесів, недостатність ресурсів, низький рівень міжвідомчої координації, а також проблему корупції.

Шляхи вирішення цих проблем мають включати комплексний підхід, що передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, оптимізацію структури та функціоналу органів державного управління, забезпечення належного рівня фінансування, розвиток професійних компетенцій персоналу, а також впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із ключових напрямів є формування системи стратегічного планування, яка враховувала б як внутрішні, так і зовнішні загрози, забезпечуючи своєчасне реагування на них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В., Андрійко О. Актуальні завдання створення нового законодавства про державну службу в Україні. *Юридичний журнал*. № 8 (38). 2005. С. 53-55.
2. Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
3. Адміністративне право: навчальний посібник / Безzubов Д.О., Гвоздецький В.Д., Дудник О.В. та ін. Київ: «МП Леся», 2014 р. 311 с.
4. Гринь О.О. Основні принципи забезпечення національної безпеки. *Наше право*. 2021. № 1. С. 229-233.
5. Задихайло О. А. Співвідношення понять державне управління», «публічне управління» та «публічне управління в категоріальному апараті адміністративного права. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «ПРАВО»*. 2020. №31. С. 43-48.
6. Біла-Тіунова Л.Р. Питання адміністративного права: навчально-методичний посібник. 2021. 46 с. С. 5-6.
7. Державне управління : Словн.-довід. / за заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с. С. 63-64.
8. Public administration. The New Encyclopedia Britannica. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/482290/public-administration>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).
9. В.М. Нагаєв Публічне управління: електронний навчальний посібник. Х.: ХНАУ, 2018. 278 с. с.7-8 URL: <http://dspace.knau.kharkov.ua/jspui/bitstream/> (дата звернення: 02.11.2024 р.).
10. Міхровська М.С. Адміністративне право: від державного управління до людиноцентризму. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 240-244.

11. Авер'янов В.Б. Реформування українського адміністративного права: необхідність переосмислення теоретичних постулатів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 19. С. 6–9. С.8–9.
12. Таран Є.І. Співвідношення понять «державне управління», «публічне управління» та «публічне управління» у трансформаційних процесах України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 2. Т. 31 (70). С. 33-37.
13. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід : монографія / за заг. ред. Сергія Чернова та ін. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 602 с.
14. Алексєєнко І.В., Курас А.І., Рябінін Є.В. Держава, суверенітет, національна безпека крізь призму глобалізації. Ніжин: Лисенко М.М. 2018. 303 с.
15. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / Скидан О. В. та ін. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с.
16. Ларін С.В. Захист національних цінностей у сфері національної безпеки України: державно-управлінський аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Івано-Франківськ. 2019. 20 с.
17. Корнієцький О.В., Орел А.М. Методологічні аспекти сучасних технологій публічного адміністрування: інноваційні інструменти. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С. 45-51.
18. Порока С. Г. Концептуальні засади щодо визначення механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2019. Вип. 1. С. 182-189.
19. Строяновський В.В. Формування інституційних засад системи стратегічного аналізу в процесі державного управління у сфері національної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2016. № 3. С. 29-34.

20. Кланца А.І. Охорона здоров'я як структурна складова національної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2019. 36 с.
21. Ситник Г.П. Актуальні питання підвищення ефективності державного управління у сфері національної безпеки України. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 1. С. 3-25.
22. Кудрявцев О.Ю. Електронне урядування у сучасному політико-адміністративному просторі : монографія. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 184 с.
23. Каріх І.В. Інституційно-правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері : автореф. дис. ...канд. політ. наук : 21.01.01. Київ, 2018. 20 с.
24. Жарков Я.М., Дзюба М.Т., Замаруєва І.В. Інформаційна безпека особистості, суспільства, держави : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 274 с.
25. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / авт. кол. : Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, В. А. Мандрагеля та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситник. Київ : НАДУ, 2012. 44 с.
26. Левенець С. В. Механізми впливу організованих груп інтересів на політику національної безпеки України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ, 2019. 19 с.
27. Миколенко І.О. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. *Правова держава*. 2016. № 26. С. 100-104.
28. Основи публічного адміністрування : посіб. для підготовки до іспиту / Ю. П. Битяк та ін. Харків : Право, 2016. 128 с.
29. Шаульська Г. М. Сучасні механізми публічного адміністрування: питання удосконалення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 2. С. 121-126.

30. Філіпова Н. В. Зміна співвідношення понять «державне управління», «публічне адміністрування», «публічне управління» в системі суспільно-політичної трансформації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 6. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_6_5. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

31. Колесник В. Т. Розвиток та удосконалення організаційно-правових механізмів державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_12_13. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

32. Ситник Г. П. Інституційно-цивілізаційної парадигма, як основа методології державного управління у сфері національної безпеки. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2017. № 1-2. С. 10-23.

33. Шипілова Л.М., Шойко В.А. Особливості національного менеджменту у контексті державного управління національною безпекою. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 1. С. 58-64.

34. Абрамов В. І. Глобалістика в системі знань фахівця з державного управління у сфері національної безпеки. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2015. № 3-4. С. 5-20.

35. Яковлєв І. П. Публічне адміністрування у сфері державної митної справи: термінологічний пошук. *Європейські перспективи*. 2015. № 6. С. 119–125.

36. Білоус-Осінь Т.І. Публічне адміністрування у сфері наукової діяльності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 3. С. 57–60.

37. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.11.2024 р.).

38. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ

Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022> (дата звернення: 02.11.2024 р.).

39. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 02.11.2024 р.).

40. Mechanisms for Good Governance in the Defence and related Security Sector, 2021. URL: <https://www.cids.no/> (дата звернення: 02.11.2024 р.).

41. Подковенко Т. Національна безпека України: аксіологічний та правовий аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1(25). С.1118.

42. Рубан А.В. Державне управління у сфері національної безпеки України: дис.. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. Харків, 2019. 256 с.

43. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.

44. Сучасний тлумачний словник української мови: 55 000 слів: А-Я / А.М. Яковлева, Т.М. Афонська. Харків: Торсінг: Навч. літ., 2017. 670 с.

45. Крук С.І. Аналіз стану організаційно-правових механізмів державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 76-78.

46. Клименко Н.Г. Державні колегіальні органи як суб'єкти державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 92-97.

47. Клиновий Д., Рогов П. Д. Перспективний механізм фінансування національної економіки, безпеки та оборони України. *Social development & Security*. 2017. Vol. 1, Iss. 1. С. 24-45.

48. Яковюк І.В., Шестопад С.С. Правове регулювання політики національної безпеки країн Балтії в контексті еволюції стратегічних концепцій НАТО. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 217-228.

49. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення. Харків: Константа, 2006. 440 с.
50. Баланда А.Л. Соціальна складова національної безпеки України. *Демографія та соціальна економіка*. 2006. № 1. С. 166-172.
51. Підлісна Т.В., Бондар Д.М. Основні напрями реалізації державної політики у сфері безпеки в умовах надзвичайного стану. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/2119/2619>. С.72-77. (дата звернення: 02.11.2024 р.).
52. Капштик О. В. Поняття і сутність стратегічних комунікацій як засобу забезпечення національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 109-113.
53. Кресіна І. О., Стойко О. М. Етнополітичний вимір національної безпеки України. *Політологічний вісник*. 2015. Вип. 78. С. 434–439.
54. Медвідь М. М. Державна та національна безпека: понятійно-категоріальний апарат. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2017. Вип. 2. С. 74-84.
55. Примуш М. В. Формування системи національної безпеки України у контексті військово-політичних викликів сучасності. *Політологічний вісник*. 2014. Iss. 76. С. 203-212.
56. Курас А.І. Національна безпека України: військово-політичні парадигми. *Політологічний вісник*. 2015. Вип. 79. С. 462–471.
57. Смолянчук В.Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Політологія. 2018. № 2. С. 107-126.
58. Пучков О.О. Методологічні засади дослідження правопорядку у сфері національної безпеки. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 17-21.
59. Особливості застосування принципу національної безпеки в умовах воєнного стану в Україні. National Judge's Forum «Актуальні питання з розгляду спорів, пов'язаних із захистом прав фізичних осіб в умовах

воєнного стану в Україні» 26 квітня 2023 року, м. Київ. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_osobl_zastos_prun_nac_bezp.pdf. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

60. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

61. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 22.05.2022 р. № 2263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-20#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

62. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 р. № 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text> ((дата звернення: 02.11.2024 р.).

63. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

64. Бех В. Імператив концепції національної безпеки XXI століття. *Політичний менеджмент*. 2003. № 3. С. 13-26.

65. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

66. Рибалка Н. О. Забезпечення національної безпеки України : деякі питання теорії. *Наше право*. 2017. № 2. С. 119-123.

67. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

68. Мосейко А.Г. Національна безпека України як об'єкт публічного адміністрування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Випуск № 2. С. 37-45.

69. Конституція України : Основний закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

70. Шергін С. О. Політологічний концепт національної безпеки. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2017. Вип. 24(2). С. 4-11.

71. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

72. Про проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. № 1427XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

73. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241117#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

74. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213512#Text>. 198 (дата звернення: 02.11.2024 р.).

75. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

76. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

77. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

78. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 23. Ст. 176.

79. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

80. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 29. Ст. 315.

81. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

82. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

83. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13632021-p#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

84. Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 р. № 1416-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-2019-p#Text>. 199 (дата звернення: 02.11.2024 р.).

85. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового

комплексу України»: Указ Президента України від 20.08.2021 р. № 372/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

86. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

87. Кобко Є.В. Міжнародно-правові засади забезпечення національної безпеки України. *Юридичний бюлетень*. 2018. Випуск 7. Ч. 2. С. 47-54.

88. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 черв. 1945 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

89. Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного: Міжнародний документ від 09 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

90. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною: Міжнародний документ від 21.08.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

91. Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України: дис. ... доктора юр. наук. Київ, 2008. 643 с.

92. Кобко Є.В. Досвід Польської республіки щодо забезпечення національної безпеки держави. Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (Київ, 10 груд. 2020 р.), С. 41-43. URL: https://library.ppss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/kobko (дата звернення: 02.11.2024 р.).

93. Мосейко А.Г. До характеристики системи державних суб'єктів публічного адміністрування в сфері національної безпеки України. Die Relevanz und die Neuheit der modernen wissenschaftlichen Studien : der Sammlung

wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Wien, 23 August, 2019. Wien : NGO «Europäische Wissenschaftsplattform», 2019. B.3. 102 s. С. 72-74.

94. Мироненко Т.Є. Проблеми розвитку стратегії національної безпеки України. *Приватне та публічне право*. 2017. № 2. С. 26-31.

95. Ларін С. Теоретичні аспекти дослідження категорії «національна цінність» як складової системи забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 4. С. 26-30.

96. Яровой Т. Суб'єкти державної політики у сфері національної безпеки України як опосередковані об'єкти лобістського впливу. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 4(43). С. 31-36.

97. Безпалова О. І. Компетенція органів внутрішніх справ України щодо реалізації правоохоронної функції держави. *Європейське право*. 2014. № 5. С. 17–26.

98. Нестеренко О. В. Поняття адміністративно-правового статусу Збройних Сил України як суб'єкта забезпечення національної безпеки і оборони України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 4. С. 137-141.

99. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 17. Ст. 594.

100. Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайнзаходу. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС. 2022. 313 с.

101. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92-98.

102. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 2897-ВР. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

103. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/go/586-14>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

104. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. Київ: Кондор, 2007. 358 с.

105. Словник української мови: в 11 т. Т. 10: Т–Ф / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.; ред. тому: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. Київ: Наукова думка, 1979. 658 с.

106. Шамрай І. В. Гуманізація форм і методів адміністративної діяльності міліції у сфері забезпечення прав і свобод громадян. Форум права. 2013. № 3. С. 751–756. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_123. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

107. Румянцева-Козовник А. В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 116–122.

108. Кобко Є. В. До проблеми визначення поняття «національна безпека». *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1 (18). С. 62–70. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.07>

109. Кобко Є.В. Правове регулювання громадського контролю як засобу забезпечення національної безпеки. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: IV Міжнародна науково-практична конференція (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.). Дніпро: ДДУВС, 2020.

110. Половцев О. В., Чекрыгін М. В. Сучасні трансформації системи державного управління: формування методологічного змісту механізмів державного управління. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 1. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_1_9. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

111. Кисіль Л.Є. Окремі аспекти адміністративно-правового забезпечення діяльності органів публічної адміністрації в умовах децентралізації виконавчої влади. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 229-236.

112. Панова О.О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 44 с.

113. Копейчиков В.В. Правознавство: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 464 с.

114. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052. Офіційний вісник України. 2015. № 102. Ст. 3514.

115. Дерев'янка С.П. Форми участі громадян в забезпеченні громадського порядку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 5. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:kr0lwX0c0AkJ:www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/102.pdf+%&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua.

116. Зозуля І.В. Нові форми і методи діяльності органів внутрішніх справ: практика проголошення та запровадження. *Форум права*. 2015. № 2. С. 58–63. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_2_11.pdf. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

117. Боровик А. В., Макаренко М. М. Поняття, сутність та класифікація адміністративно-правових методів діяльності національної поліції України. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 1. С. 60–65.

118. Кирилюк В.О., Гаркуша В.В. Методи адміністративно-правової охорони публічної безпеки в Україні. Актуальні проблеми роботи з неповнолітніми особами в діяльності підрозділів превентивної діяльності: 345 матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Дніпро, 12 грудня 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 55–57.

119. Могілевська Л. До характеристики методів діяльності національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 192–196.

120. Дембіцька С.Л. Переконавання як психологічний метод застосування адміністративного примусу. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 131–135.

121. Панова О. Методи забезпечення публічної безпеки в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2017. № 30. Т. 1. С. 94–96.

122. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92-98.

123. Богданович В. Ю. та ін. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/download/168924/168736/372345>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

124. Про утворення територіального органу Національної поліції: постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 р. № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-п#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

125. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 45. Ст. 403.

126. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-р#Text>. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

127. Гринь О. О., Кравчук М. Ю. Використання цифрових технологій у забезпеченні національної безпеки держави. Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації: матеріали V Міжнародної наукової

конференції (м. Черкаси, 26 травня 2023 р.). Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. С. 87-88.

128. Цифровізація як нова реальність України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>.

129. Сердюк І.О. Соціальні мережі як ефективний інструмент інформаційно-психологічного впливу в умовах російсько-українського воєнного конфлікту: дипломна робота. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/44997/1/Сердюк_%20дипломна%20робота.pdf. (дата звернення: 02.11.2024 р.).

130. Шемаєв В. М. Соціальні мережі в аспекті інформаційної безпеки. *Наука і оборона*. 2019. № 3. С. 36-39.

131. Прямухіна Н. В., Бойко Ю. В. Соціальні мережі як інструмент забезпечення державної безпеки: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науководослідної роботи за період 2019-2020 рр. (квітень–травень 2021 р.). Вінниця, 2021. С. 280-282.